D. TUDOR PELEN

DAVA CRAIOVA

PE COLUMNA

LUI TRAIAN

ȘI ÎN EPOCA

IMPERIULUI

ROMAN

www.daeromanica.ro

D. TUDOR • PELENDAVA — CRAIOVA PE COLUMNA LUI TRAIAN ȘI ÎN EPOCA IMPERIULUI ROMAN

www.dacoromanica.ro

Coperta : EUSTAŢIU GREGORIAN

www.dacoromanica.ro

D. TUDOR • PELENDAVA-CRAIOVA PE COLUMNA LUI TRAIAN ȘI ÎN EPOCA IMPERIULUI ROMAN

SCRISUL ROMÂNESC
Craiova, 1980

www.dacoromanica.ro

PELENDAVA — CRAIOVA PE COLUMNA LUI TRAIAN ŞI ÎN EPOCA IMPERIULUI ROMAN

În acest studiu nu intenţionăm a prezenta diferitele opinii ce s-au exprimat încă din epoca Renaşterii, în privinţa valorii istorice a cronicii sculptate pe fusul Columnei lui Traian. Mai ales în ultimele decenii s-au formulat fel de fel de ipoteze în legătură cu această problemă. Cîţiva autori acordă o încredere limitată diferitelor episoade de război, considerîndu-le „scene de propagandă" pentru împărat. Unii cred că filmul Columnei ar fi o îndrăzneaţă creaţie a artiştilor din Roma, lipsit de o tematică cronologică precisă şi de o povestire realizată după o istorie scrisă despre aceste campanii. Se acceptă însă opinia că unele dintre tablourile de pe Columnă reprezintă o realitate, atunci cînd îşi găsesc corespondenţă în naraţiunile lui Dio Cassius sau la alţi istorici antici.

Intenţionăm să dăm mai jos o nouă interpretare topografică şi istorică pentru primele

www.dacoromanica.ro

zece scene de pe Columnă ce se succed după inaugurarea podului roman de la Drobeta-Turnu Severin. În acelaşi timp, vom prezenta o serie de descoperiri arheologice şi epigrafice realizate recent pe malurile Dunării, Oltului şi Jiului, care ne oferă noi informaţii în legătură cu pregătirile militare romane în timpul de pace dintre cele două războaie daco-romane (103—105). Aceste contribuţii arheologice sprijină interpretarea topografică pe care o încercăm în legătură cu cele zece scene de pe Columnă[1].

Dintre numeroasele localităţi (oraşe, sate, cetăţi etc.), figurate pe acest monument, *una singură* s-a putut identifica cu preciziune şi fără rezerve de către diferiţii comentatori. Aceasta este *Drobeta* cu celebrul pod al lui Apollodor, de peste Dunăre, ale cărui urme se văd şi azi. Din acest loc, vom urmări cele zece tablouri cu ajutorul descrierilor şi planşelor numerotate de către Cichorius[2].

Neoficial luptele dintre romani şi daci începuseră mai înainte de sosirea lui Traian la Dunăre, ostilităţile fiind deschise de că-

---

Numerotarea scenelor se va face după monografia clasică a lui Conrad Cichorius, *Die Reliefs der Trajanssäule*, Berlin, 1896—1900, 2 vol. planşe şi 2 vol. text..

[2] Cichorius *s. CI—CX* şi *III*, p. 153—208. El crede că armata condusă de Traian trece prin Oltenia, paralel cu munţii, pe care-i identifică greşit, în realitate fiind o dungă despărţitoare a tablourilor ; cf. E. Petersen, *Trajans Dakische Kriege*, Leipzig, 1889—1903, 2 vol. ; vol. II, p. 75. Exagerate sînt la Cichorius identificările trupelor pe bază de insigne militare, steaguri, uniforme, armament etc. ; cf. observaţiilor juste ale lui J. A. Richmond, *Trajan's Army on the Trajan's Column*, în *Papers of the British School at Rome*, XIII, 1935, 35, pp. 1—40.

www.dacoromanica.ro

tre Decebal *(s. XCIII—XCVI)*. Dar, ca şi în primul război, (s. VII—X) proclamarea „oficială" a ultimei campanii daco-romane se face de către Traian, numai după trecerea Dunării. Ea este urmată de îndeplinirea obişnuitelor formalităţi religioase şi militare adică : sacrificiul solemn, cuvîntarea împăratului în faţa trupelor şi şedinţa consiliului de război *(s. CII—CV)*. Numai după aceasta, trupele se încolonează pentru marş (s. CVI).

Este necesar a sublinia un fapt important asupra căruia vom reveni în concluziile finale.

La începutul primei campanii (101 e. n.), cele trei ceremonii amintite *(lustratio, adlocutio* şi consiliul de război) au loc imediat după trecerea Dunării *(s. IV—X)*. Ele sînt urmate de o serie de scene în care soldaţii romani taie păduri, deschid drumuri, ridică castre şi înaintează cu prudenţă. Dimpotrivă, în al doilea război, după depăşirea podului lui Traian (în 105 e. n.), armatele romane înaintează liniştite pe coloane, nu fac nici un fel de lucrări strategice şi, după felul cum mărşăluiesc, se vede că erau departe de inamic. Deducem din aceasta că în prima campanie (care s-a deschis în 101, prin Banat), împăratul a păşit imediat pe teritoriul inamic, Dunărea fiind atunci hotarul dintre Dacia şi imperiu. „Seninătatea" cu care mărşăluiesc trupele romane după părăsirea podului lui Apollodor ne arată că actualul teritoriu al Olteniei se găsea de mai mulţi ani sub stăpînire fermă romană. Se realizaseră drumuri şi castre, în care temporar în mersul lor vor poposi trupele, pînă ce se angajează luptele cu inamicul din văile munţilor.

www.dacoromanica.ro

Conținutul tablourilor de pe Columnă ce ne interesează este următorul :

Scena CI (fig. 1) ne înfățișează o lungă și masivă coloană militară de infanterie, care iese de sub portalul podului de la Drobeta și se orientează către dreapta, adică la răsărit, spre centrul Olteniei de azi. Prin ea se deschide marșul de la Dunăre către hotarele regatului lui Decebal. Soldații poartă coifurile atîrnate pe umăr și după insignele de pe scuturi ar aparține la cel puțin trei legiuni (Cichorius). Coloana este condusă de însuși Traian, înfățișat călare în costum civil și flancat de doi aghiotanți, de asemenea călări și în haine civile. Și aceste elemente de îmbrăcăminte constituie o nouă dovadă că trupele mărșăluiau „în pas de bună voie", departe de inamic[3].

Scena CII (fig. 2 și 11) este în realitate o prelungire a celei precedente, fiind limitată spre dreapta de obișnuitul arbore despărțitor. Împăratul ajunge într-un mare centru militar. Aici se văd : un castru patrulater zidit din blocuri rectangulare, un edificiu cu coloane (templu ?) apoi un alt *castru de formă circulară*, lucrat din blocuri cioplite și în mijlocul căruia s-a instalat un cort[4]. În piața din fața acestor construcții se găsește masată o numeroasă trupă cu purtătorii de stindarde și ofițerii superiori în față. Cu toții îl salută pe împărat și-l invită a sacrifica un taur la

[3] Podețul de lemn și palisada ce urmează portalului *(s.CI)* sînt elemente arhitectonice plasate greșit de către sculptor, locul lor fiind la sud de pod ; cf. D. Tudor, *Les ponts romains du Bas-Danube*, București, 1974, p. 81 și urm.

[4] Cichorius, *op. cit.*, p. 167—171 și Petersen, *op. cit.*, p. 74.

www.dacoromanica.ro

un altar străjuit de un *camillus*. Cichorius a observat just că, în acest loc puternic fortificat, se concentraseră însemnate efective de legiuni și formații auxiliare.

În *s. CIII (fig. 2)* se desfășoară o impozantă *lustratio exercitus*. Este un sacrificiu solemn, o *suovetaurilia*, cu trîmbițași, preoți etc., la care participă întreaga garnizoană. Împăratul în costum sacerdotal cu preoții, altarul, ofițerii superiori etc. se găsesc între zidurile castrului. *Castrul are formă rotundă* și, după cum remarcă principalii comentatori ai Columnei, este același cu cel din scena precedentă[5].

Imediat după îndeplinirea obligațiilor față de zei urmează *(s. CIV)* momentul obișnuit al cuvîntării împăratului *(adlocutio)* înaintea trupelor adunate în fața lui *(fig. 3)*. Urcat pe un *tribunal* și în mijlocul statului său major, Traian vorbește soldaților (legionari, pretorieni, trupe auxiliare) care au în frunte pe purtătorii steagurilor militare. Evenimentul are loc în aceeași localitate din tablourile precedente[6].

În *s. CV (fig. 4)* apare mai întîi ședința consiliului de război ce se ține în castrul patrulater din aceeași localitate *(s. CII)*[7]. În mijlocul consilierilor săi de război de pe un tribunal, împăratul discută și ordonă gruparea trupelor pe două lungi coloane în fața castrului și ele încep a mărșălui spre dreapta.

---

[5] Cichorius, *op. cit.*, p. 166—167 și Petersen, *loc. cit.*

[6] Cichorius, *op. cit.*, p. 169—174 și Petersen *op. cit.* p. 75. Ambii observă just că discursul s-a ținut în aceeași localitate.

[7] Cichorius, *op. cit.*, p. 172—175 și Petersen *loc. cit.*

www.dacoromanica.ro

Scena CVI (fig. 4/5) ne prezintă tocmai formarea celor două coloane pregătite pentru marş care au părăsit castrele patrulater şi rotund din tablourile precedente[8]. Între cele două grupe de armate artistul a scos în relief o linie neregulată alcătuită din cîteva dungi, spre a indica separaţia dintre cele două coloane şi nu o regiune muntoasă cum exagerat afirmă Cichorius[9].

Coloana de sus (din fund), în frunte cu împăratul mergînd pe picioare şi în costum civil[10], se compune din ostaşi cu capetele descoperite care mărşăluiesc lent şi au în urma lor un car încărcat cu scuturi. Deci, putem afirma că ea se găsea în afara unui atac dat prin surprindere de către inamic. În scenă i s-a rezervat un spaţiu mai strîmt şi mai important, tocmai datorită acestei misiuni.

Dimpotrivă, coloana din faţă (dedesupt) se prezintă complet înarmată cu coifurile pe cap, deci gata de luptă. Se compune dintr-un grup dens de legionari şi auxiliari, în frunte cu un important comandant însoţit de *signiferi* şi *tubicines*.

Cele două coloane au în faţa lor *(s. CVII)* acelaşi *castru rotund*, cunoscut din reprezentările anterioare *(s. CII şi CIII)*[11]. În interio-

---

[8] Cichorius, *op. cit.*, p. 176—183, care împreună cu Petersen *(loc. cit.)* arată că trupele pornesc din cartierul înfăţişat în scenele precedente *(s. CII—CVI)*.

[9] V.n. 2.

[10] Cf. şi C. Patsch, *Der Kampf um der Donauraum unter Domitian und Trajan*, Viena—Leipzig, 1937, p. 107.

[11] Cichorius, *op. cit.*, p. 184—188 şi Petersen, *loc. cit.*

www.dacoromanica.ro

rul castrului apare acum o vie activitate de încărcare a unor bagaje grele și bine legate, în care trase de catîri. Desigur acestea sînt importante materiale de război (armament, alimente etc.) și lăsate în spatele coloanelor, unde (folosind o expresie modernă) constituiau „trenul de bagaje" (fig. 5).

În fața unei porți a castrului rotund *(s. CVII, fig. 5)* se scurge un rîu din care un soldat dintr-o trupă auxiliară încarcă o găleată cu apă. Pe malul apei se observă o scară de lemn pusă la capătul unui pod ce fusese construit peste rîu. Locul este păzit de o santinelă[12]. Ofițerul comandant al coloanei din față, cu mîna dreaptă întinsă, își invită ostașii să treacă peste acest pod. Cea de a doua coloană (din partea superioară a reliefului) a trecut și ea rîul peste acest invizibil pod.

După ce ambele coloane au depășit podul din fața castrului circular, marșul lor separat continuă spre dreapta *(s. CVIII ; fig. 6)*. Pe malul stîng al rîului ne apare imediat o așezare fortificată, cu case de lemn în interior, dar pustii. Tipul de locuințe este dacic[13] (fig. 5 și 11).

Scena CIX (fig. 6) conține marșul celor două coloane[14]. Cea de sus, formată numai

---

[12] Cichorius, *op. cit.*, p. 186—188 și *fig.* 17 încearcă a reconstitui grafic acest pod, al cărui capăt cu balustradă apare în dreapta scenei.

[13] Mai apare pe Columnă în *s. XLV, XLVI, LVI, LVII, LXIII, LXXV, CXIX* etc. ; cf. și *Dicționar de istorie veche a României*, București, 1976, p. 274.

[14] Cichorius, *op. cit.*, p. 189—195, vede continuarea marșului deschis din s. CVI, dar n-are dreptate cînd identifică între cele două coloane același lanț de munți (cf. n. 2 de mai sus).

www.dacoromanica.ro

din trupe legionare, comandată de împărat, precedat de *tubicines* și urmat de *signiferi*, cu soldații ce au capetele descoperite, își încheie marșul într-un castru patrulater. Traian este invitat în castru de către un ofițer, pe o poartă păzită de o santinelă. Un soldat, în mînă cu un pumnal (?) pregătește cortul împăratului. Trecînd pe lîngă acest castru se vede și coloana din față *(s. CIX, fig. 6)*, dar avînd o altă direcție. Între timp, această ultimă coloană, a fost întărită cu trupe auxiliare speciale, așezate în fruntea legiunilor și corpurilor auxiliare regulate. Se disting trei arcași orientali cu coifuri specifice și haine cu poale lungi, apoi trei prăștiași germanici (batavi·?) cu bustul nud și purtînd pantaloni.

Urmează *s. CX*, una dintre cele mai interesante de pe Columnă *(fig. 7)*[15]. În fața unui castru așezat mai departe și ocupat de trei corturi, șapte soldați legionari, descălecați în mijlocul unui lan de grîu, seceră și leagă snopi pe care-i duc în spate spre cai.

Ultima reprezentare ce ne interesează *(s. CXI ; fig. 7)* conține o mare cetate dacică[16] păzită de o garnizoană. Apărătorii ei sînt în mare agitație, deoarece avant-garda romană formată din trei soldați auxiliari iese dintr-o pădure și înaintează pe o vale stîncoasă barată de fortificația dacică. În continuare se reprezintă o serie de scene de luptă în regiuni muntoase, care nu mai interesează tema noastră.

☆

În privința direcțiilor de atac, după depășirea podului de la Drobeta și a localită-

[15] Cichorius, *op. cit.*, p. 199—202.
[16] *Ibidem*, p. 203—208.

www.dacoromanica.ro

ţiilor în care coloanele de trupe conduse de Traian sau de alţi ofiţeri ai săi au poposit în timpul campaniei, s-au formulat diferite păreri. Pînă acum nu s-a încercat identificarea importantului loc de concentrare a trupelor *(s. CII—CVII)* şi nici direcţiile de marş al celor două coloane ce pornesc din această localitate, după îndeplinirea riturilor religioase şi trasarea planului de atac. S-a dat de asemenea o interpretare minimă sau greşită a tabloului cu secerişul *(s. CX)*, care ne ajută foarte mult, din punct de vedere topografic şi cronologic, a stabili drumul uneia dintre coloane.

Construcţia giganticului pod de la Drobeta, în perioada de pace dintre cele două războaie daco-romane, este cea mai bună dovadă că atacul roman asupra cetăţilor dacice din munţii Orăştiei a avut ca principală bază de plecare actualul teritoriu al Olteniei. De aici spre Sarmizegetusa dacică se putea ajunge numai prin două trecători : direct prin pasul Vîlcan şi pe ocolite, pe valea Oltului. Este acceptat azi unanim faptul că, prin pacea impusă lui Decebal în anul 102, teritoriul smuls de romani la nordul Dunării cuprindea Banatul de răsărit, Oltenia cu Muntenia în întregime, precum şi o mare suprafaţă din sudul Moldovei. Săpăturile arheologice au dovedit că între anii 102—105 e. n. se construiesc castrele romane de la Barboşi, Drajna de Sus, Mălăieşti, Tîrgşor, Rucăr[17] şi Pietroasele. Papirusul „Hunt", datat recent în anul 105 e. n., înregistrează gar-

[17] M. Macrea *Viaţa în Dacia romană*, Bucureşti, 1969, p. 36. şi urm. Cf. *Dicţionar de istorie veche a României*, Bucureşti, 1974, s.v.

www.dacoromanica.ro

nizoane romane la Piraboridava pe Siret și la Buridava pe Olt[18]. Deci, întreaga zonă de la sud de Carpații meridionali se găsea anexată provinciei Moesia inferior la această dată. Este de la sine înțeles că noua ofensivă romană asupra regatului lui Decebal (redus în 102 e. n. la Dacia intracarpatică) s-a pornit prin toate trecătorile Carpaților din sudul Moldovei, Munteniei, Olteniei și din Banat, spre Transilvania. Toate aceste locuri de trecere prin munți spre podișul transilvan se găseau la acea dată sub controlul roman[19]. Efortul principal s-a făcut însă pe văile Jiului și Oltului, pe drumurile cele mai directe spre capitala lui Decebal, de către trupele romane concentrate în Oltenia. După cum vom vedea, aceste direcții principale de atac rezultă și din analiza atentă a celor zece tablouri sculptate pe Columna lui Traian, care se succed după părăsirea podului de la Dunăre de către marea coloană de legiuni și trupe auxiliare condusă spre răsărit de către Traian *(s. CI)*.

Cercetările arheologice mai vechi și mai noi ne ajută să stabilim, pe malul oltean al Dunării pe cursul Jiului și pe linia Oltului, existența unor castre de pământ care, prin marile lor dimensiuni și descoperirile din interiorul lor, se pot lega numai de pregătirea ultimului război împotriva dacilor. Toate aceste fortificații se ridicaseră în fața căilor ce duceau către pasurile carpatine ale Jiului și Oltului (fig. 10).

---

[18] F. Gilliam, în *Hommages à Albert Grenier*, Bruxelles, 1962, p. 749 urm.

[19] Tudor, *Oltenia romană*, ed. IV-a București, 1978, p. 30 și urm.

www.dacoromanica.ro

La *Schela Cladovei* de lîngă Drobeta se cunoaşte încă din vremea lui Marsigli (1689) o „Castramentatio" patrulateră lungă de 650 m şi lată de 576 m, dotată cu sanţ şi val de apărare, cu cinci porţi de acces şi cu unele urme de locuire interioară[20]. Într-un atare castru puteau fi cantonate temporar, cel puţin două legiuni. Situat la numai 2 km faţă de podul lui Apollodor, castrul de la Schela Cladovei a adăpostit cea mai mare parte din efectivele, în fruntea cărora pornise coloana comandată de Traian, înregistrată pe *scena CI* a Columnei de la Roma. Acestora li se alăturaseră şi alte detaşamente venite din Moesia superioară care se văd ieşind de pe pod, în momentul cînd trupele s-au pus în marş.

În apropierea vărsării Jiului în Dunăre la Bistreţ (jud. Dolj) s-a identificat de către Gr. G. Tocilescu şi Pamfil Polonic un important centru militar cu resturile a două mari castre romane, azi total distruse de apele fluviului[21]. Castrul cel mare, de pămînt, avea latura intactă (cea nordică) lungă de 400 m, era închis de două valuri şi două şanţuri, şi avea o poartă pe latura nordică, largă de 20 m. Putea adăposti, deci, cel puţin o legiune. Monedele şi ceramica descoperite în ruinele de la Bistreţ datează din epoca Republicii romane, pînă la sfîrşitul secolului IV e. n.

Pe malul opus al Dunării se găsesc centrele de la *Cebrum* şi *Augustae*. Dacă fortificaţia cea mică, din piatră de la Bistreţ poate

[20] L. F. Marsigli, *Description du Danube* etc. Haga, 1744, t. II, p. 21 urm., fig. 30 şi Tudor, *op. cit.*, p. 300, fig. 39, 3—4.

[21] Tudor, *op. cit.*, p. 265 şi fig. 6.

www.dacoromanica.ro

fi o construcție postaureliană, în schimb, castrul cel mare din pămînt datează din secolul II e. n. Trupele masate aici au putut porni spre locul de întîlnire cu coloana adusă de Traian de la Drobeta, fie pe valea Jiului, fie pe a Desnățuiului.

În drumul lor, pe malul Jiului, se găsea castrul de pămînt de la Zăvalu (com. Gighera, jud. Dolj). Din păcate, a fost și acesta distrus de către apele rîului (în 1890), încît nu-i putem cunoaște mărimea și epoca cînd s-a construit[22].

Un alt centru militar de seamă se găsea la vărsarea Oltului în Dunăre, în jurul comunei Islaz (jud. Teleorman). S-au localizat aici trei castre romane. Cel mai important ca suprafață se săpase pe ostrovul *Verdea,* situat lîngă malul nordic al Dunării. Latura sa nordică, singură rămasă intactă azi, are o lungime de 340 m și fusese încinsă cu trei valuri și trei șanțuri. În interiorul acestui mare castru de pămînt s-au descoperit un *sestertius* de la Traian și puțină ceramică romană[23]. Avem de a face tot cu o *castra aestiva* ce putea adăposti un efectiv de cîteva mii de oameni.

Peste Dunăre se află, în vecinătate, cunoscutul centru militar de la *Novae* (Sișlov), sediul legiunei I Italica, care a participat la operațiile lui Traian împotriva dacilor. De la Islaz însemnate efective din Moesia inferior și din Dacia sudică au pornit spre nord, pe valea Oltului, întru întîmpinarea lui Traian.

Importante contribuții în legătură cu problema ce ne interesează au adus în ultimii

[22] *Ibidem,* p. 309.
[23] *Ibidem,* p. 279, fig. 75, 2.

www.dacoromanica.ro

15 ani, săpăturile arheologice din marele castru roman de la Slăveni pe Olt (com. Gostavăţ, jud. Olt)[24]. S-a putut constata că în perioada dintre cele două războaie daco-romane s-a ridicat în acest loc un castru de pămînt de mărimea : 176,60×198 m, protejat de două valuri şi două şanţuri. Un secol mai tîrziu, în anul 205, împăratul Septimius Severus l-a refăcut întărindu-l cu un zid de cărămidă şi piatră. Datarea fortificaţiei de pămînt din prima fază s-a putut realiza perfect cu ajutorul monedelor, stratigrafiei şi a ştampilelor imprimate pe cărămizi sau pe ţigle[25]. Se constată că în vremea dintre cele două războaie se găseau garnizonate la Slăveni detaşamente din cele două legiuni ale provinciei Moesia inferior : a V-a Macedonica, şi a XIII Gemina, cunoscute prin participarea lor la luptele cu dacii. Alături de aceste efective legionare mai sînt prezente la Slăveni în anii 102—105 e. n. fracţiuni din trei formaţii auxiliare : *ala I Claudia, ala I Hispanorum,* ca trupe de cavalerie, şi *cohors I Flavia Commagenorum,* ca formaţie de arcaşi sau de infanterie. De îndată ce Traian a părăsit podul lui Apollodor, garnizoana de la Slăveni a pornit întru întîmpinarea împăratului spre malurile Jiului sau direct pe valea carpatină a Oltului.

Tot pe malul Oltului, la 15 km nord de Slăveni se înfiripase centrul militar de la Romula-Malva. Marsigli înregistrează aici

[24] *Ibidem*, p. 301 şi urm. cu bibl. de la p. 354, nr. 45.

[25] D. Tudor, *Trupele din castrul roman de la Slăveni, pe Olt*, în *Stud. Mat. Muz. Ist. Militară*, t. 7—8, 1974—1975, pp. 13—21.

www.dacoromanica.ro

trei fortificații romane[26]. Despre primele două situate pe rîpa cea veche a Oltului nu avem știri precise, ele fiind azi total nivelate de arături. Cea de a treia întăritură, situată în centrul așezării a fost cercetată prin săpături în ultimii zece ani[27]. Ea este de mărimea 216×182 m și a fost la început o *castra aestiva* care s-a fortificat cu zid pentru așezarea civilă a orașului Romula-Malva. În această fortificație de pămînt au putut fi cartiruite trupele ce aveau să opereze pe calea Oltului în sus, sub comanda împăratului. În schimb, ștampilele pe țigle și cărămizi ne fac cunoscute fracțiuni din legiunile V Macedonica și XI Claudia, precum și din Cohors I Flavia Commagenorum, cunoscute și la Slăveni, a căror prezență la Romula-Malva se poate explica numai în perioada pregătirii luptelor cu Decebal. Garnizoana din Romula-Malva se găsea și ea în drumul lui Traian, pe Olt.

Nici *Sucidava* (Celei, jud. Olt) n-a fost străină de preparativele militare împotriva regatului dacic. Ea se afla față în față cu importante întăriturî și garnizoane de la Oescus (Ghighi, în Bulgaria), sediul legiunei a V Macedonica. În vederea concentrărilor pregătite pe teritoriul Olteniei, la Sucidava veniseră detașamente din legiunile I Italica, V Macedonica, X Gemina (din Vindobona-

[26] Marsigli, *op. cit.*, p. 69 și fig. 40.

[27] Gh. Poenaru-Bordea și Cr. M. Vlădescu, *Fortificația centrală din Romula*, în *Stud. Mat. Muz. Ist. Militară*, t. 9, 1976, pp. 3—15.

www.dacoromanica.ro

Viena), IV Flavia (Moesia sup.) și cohors I Lingonum (tocmai din Britannia)[28].

Un mare castru de pămînt din secolul II s-a identificat în curtea Școlii generale din Celei[29]. Spre Carpați trupele din Sucidava au putut porni întru întîmpinarea lui Traian atît pe valea Jiului cît și pe a Oltului.

O deosebită surpriză și contribuție ne-au adus săpăturile arheologice de la Buridava (Stolniceni-Rîureni, jud. Vîlcea), în legătură cu pregătirea atacului roman din 105 e. n., prin defileul Oltului. Prezența militară romană la această dată, în Buridava, era atestată numai de *pridianum Hunt* prin vexilația trimisă de *cohors I Hispanorum veterana*[30]. În 1962 s-au cules din sondajele arheologice executate în punctul „la Priză", numeroase ștampile pe țigle și cărămizi, toate de natură militară. Pe ele întîlnim ștampile comune pentru toate cele trei legiuni ale Moesiei inferioare : I Italica, V Macedonica și XI Claudia. Vexilații ale acestor legiuni execută în comun anumite lucrări în perioada anilor

[28] D. Tudor, *Sucidava*, Craiova, 1974, p. 24—44 ; același în *Hommages à Albert Grenier*, Bruxelles, 1962, p. 1523 și urm.

[29] D. Tudor, *Olt. rom.*, p. 199 și urm.

[30] Vechea datare a documentului (Brit. Mus. pap. 2851) între anii 90—99 e.n. (cf. R. O. Fink, în *Jour. Rom. Studies*, 48, 1958, I—II, p. 102—116 și R. Vulpe, în *Studii clasice*. II, 1960, p. 337—357) este respinsă de către J. F. Gilliam, în *Hom. Grenier*, p. 750 care propune septembrie 105 e.n., datare acceptată și de către R. Syme, *Danubian Papers*, București, 1971, p. 134. Ocuparea Buridavei a avut loc încă din anul 102, cînd după lichidarea invaziei daco-sarmate din Moesia inferior, trupele romane atacă și pe valea Oltului ; cf. Patsch, *op. cit.*, p. 74.

www.dacoromanica.ro

102—105 e. n. Alături de ele, tot ştampilele pe ţigle şi cărămizi ne atestă cîteva corpuri auxiliare : cohors II Flavia Bessorum, cohors IX Batavorum şi cohors milliaria Brittonum (?)[31]. În sfîrşit, hotărîtor pentru data şi rostul acestor trupe la Buridava sînt ştampilele cu însemnarea *pedites singulares*[32]. Se ştie că o atare formaţie constituia garda personală a unui guvernator de provincie şi că îl însoţea pretutindeni. În cazul de faţă *pedites singulares* nu puteau fi decît ai guvernatorilor provinciei Moesia inferior, care şi-au avut cartierul la Buridava în cei doi ani de pace. Rostul lor în acest important punct strategic era de a pregăti atacul prin defileul Oltului, a cărui gură sudică o păzea şi Buridava. Atestarea unei însemnate concentrări de trupe, chiar la capătul sudic al acestei importante trecători, este o dovadă că valea Oltului carpatin se găsea sub control militar roman. Cu trupele lui, guvernatorul s-a ataşat coloanei condusă de către Traian, cînd acesta a poposit la Buridava. Trecerea lui Traian prin acest loc se atestă şi de către toponimicul *Castra Traiana* (Sîmbotin jud. Vîlcea)[33].

Concentrări de trupe s-au putut face şi pe cursul Jiului, de la Pelendava pînă în pasul Vîlcan. Pe lunca din stînga acestui rîu s-au identificat trei centre militare de seamă. La Răcari — Dolj, marele castru de piatră a

---

[31] D. Tudor, *Centrul militar roman de la Buridava* în *Stud. Mat. Muz. Ist. Milit.*, 1. 1968, pp. 17—29.

[32] D. Tudor, *Pedites singulares à Buridava*, în *Dacia NS* VIII, 1964, p. 345—351.

[33] Pentru *Castra Traiana*, v. Tudor, *Olt. rom.* p. 271.

www.dacoromanica.ro

avut și o fază de pămînt[34], probabil din epoca cuceririi Daciei, care s-a amenajat de către un detașament din legiunea V-a a Macedoniei[35], ce nu putea lucra aci decît în epoca luptelor cu Decebal. Trupele din baza militară de la Răcari au putut participa la solemnitățile organizate de Traian la Pelendava (29 km distanță), apoi s-au atașat coloanei ce a pornit spre pasul Vîlcan.

Despre castrul de la Pinoasa — Gorj nu avem nici o informație, deoarece acesta a fost distrus înainte de a fi cercetat[36].

O importantă bază militară pentru atacul Sarmizegetusei dacice, prin valea Jiului, se constituise la Bumbești — Gorj[37]. Cele două castre de aici (Bumbești și Vîrtop) au o fază de pămînt și ridicarea lor nu poate fi legată decît de epoca războaielor lui Traian cu Decebal. La o atare datare ne ajută și ștampilele de pe cărămizi aplicate de către legiunea V Macedonica[38] și cohors IV Cypria[39], a căror activitate constructivă la Bumbești nu poate fi înțeleasă cronologic decît în anii 102—105 e. n. Pentru controlul pasului Vîlcan, centrul militar de la Bumbești a deținut același rol ca cel de la Buridava pentru valea Oltului. Efectivele militare masate la Bumbești—Vîrtop s-au atașat, fără îndoială, coloanei de trupe ce s-a desprins de la Pelendava spre Sarmizegetusa dacică.

Datele arheologice și epigrafice enumerate mai sus dovedesc o importantă masare

---

[34] D. Tudor, *Olt. rom.*, p. 292—294.
[35] *CIL. III*, 14, 216, 24, a—b.
[36] Tudor, *Olt. rom.* p. 286.
[37] *Ibidem*, p. 268—270, și 309.
[38] *CIL, III*, 14, 216, 27.
[39] *CIL*, XVI, 54.

www.dacoromanica.ro

de trupe pe teritoriul Olteniei în vederea ultimei campanii împotriva lui Decebal. Cantonarea efectivelor s-a făcut după un plan bine chibzuit. Pe malul stîng al Dunării, la capetele unor drumuri strategice de seamă (Drobeta, Bistreț, Sucidava și Islaz), au fost adăpostite în mari castre de pămînt, detașamente de legiuni și unele efective auxiliare. În adîncime, pe cursul Jiului și Oltului s-au amenajat alte *castra aestiva* (Pelendava, Răcari, Bumbești, Slăveni, Romula, Rîureni, Castra Traiana) ocupate de variate detașamente legionare sau auxiliare, care preveneau atacurile dacilor date prin surprindere. Cartierul general al tuturor armatelor pregătite pentru ultima înfruntare cu Decebal se găsea la Buridava, sediul provizoriu al guvernatorului Moesiei inferioare. Cînd Traian a pornit din Drobeta spre inima Olteniei, în iunie—iulie 105 e. n., trupele de la Dunăre, de pe Jiul și Oltul inferior l-au întîmpinat la Pelendava (v. mai jos), locul de pregătire religioasă, morală și tactică a campaniei.

Dacă în ceea ce privește identificarea unităților pe baza emblemelor de pe scuturi și alte insigne militare întîlnite pe scenele Columnei, nu putem avea deplină siguranță, în schimb, ștampilele de pe cărămizi și țigle culese de pe teritoriul Olteniei, ne ajută a le preciza în cea mai mare parte. La campaniile de pe valea Jiului și Oltului din 105 e.n. au participat efective din șapte legiuni (I Italica, IV Flavia, V Macedonica, VII Claudia, X Gemina și XI Claudia, XIII Gemina). Acestora le putem atașa numeroase formații auxiliare (ala I Hispanorum, cohors I Brittonum, cohors III Brittonum, cohors I Flavia Comma-

www.dacoromanica.ro

genorum, cohors I Cretun, cohors II Flavia Bessorum, cohors I Lingonum, cohors II Hispanorum, cohors IV Cypria, Pedites singulares ş.a.). În fruntea coloanelor de înaintare spre pasurile Carpaţilor, scenele Columnei cuprind, de asemenea, formaţii de prăştiaşi germanici şi de arcaşi orientali.

Cu aproximaţie, putem stabili că pe actualul teritoriu al Olteniei, în vederea deschiderii celui de al doilea război al lui Traian cu Decebal, efectivele romane se cifrau la cel puţin 50 000 luptători[40]. Cifra propusă ţine seama de faptul că unităţile catalogate mai sus nu au participat în această zonă cu întregul lor efectiv. Detaşamentele lor au putut fi trimise şi pe alte fronturi (sudul Moldovei, nordul Munteniei, pe văile Haţegului şi Mureşului etc.). Constatăm, de asemenea, că masa acestei armate se compunea în primul rînd din efectivele aduse din Moesia inferioară (trei legiuni) şi din Moesia superioară, deci cele două provincii vecine Daciei sudice.

În vederea deschiderii celui de al doilea război, Traian părăseşte Roma la 4 iunie 105 e.n.[41]. Scena secerişului de pe Columnă *(s. CX)* arată că în iunie—iulie, lunile coptului păioaselor în Oltenia, înaintarea romană se găsea în plină desfăşurare. Presupunem că cel mai tîrziu, la finele lunii iunie sau începutul lui iulie, împăratul sosise la Drobeta

[40] În privinţa efectivelor participante la cele două războaie, unii istorici (Paribeni, C. Daicoviciu, M. Macrea etc.) dau cifre ce variază de la 100 000—200 000 luptători. Cert este că au operat 13 legiuni.

[41] A. Degrassi, *Inscriptiones Italiae*, Roma, 1947, fasc. XIII, 1, p. 197, frag. XIX şi L. Vidman, *Fasti Ostienses*, Praga, 1957, p. 18.

www.dacoromanica.ro

în vederea solemnităților de inaugurare a podului *(s. XCVIII—XCIX)* și a primirii solilor „barbare" *(s. C)*. Urmează după acestea, pornirea marei coloane militare *(s. CI)* de lîngă portalul nordic al podului orientată de la stînga spre dreapta (adică spre răsărit față de Drobeta). Coloana este compusă din pedestrași cu coifurile atîrnate pe umăr, deci se găsea departe de inamic. Ea are de parcurs un lung drum, deoarece împăratul merge călare în fruntea ei *(CI)*. Drumul folosit pentru marș nu poate fi decît cel înregistrat mai tîrziu de către Tabula Peutingeriană : Drobeta-Admutrium-Pelendava. Fără îndoială că în anii de pace dintre cele două războaie, romanii s-au îngrijit de amenajarea drumurilor și podurilor strategice din teritoriul ocupat, atenție deosebită dîndu-se celor de pe Jiu și Olt și celui ce străbătea Oltenia de la Drobeta pînă la Romula[42]. Două scene de pe Columnă *(s. LXXIX—LXXX)* ne arată această activitate febrilă. Ele preced mobilizarea ordonată de către Decebal și sosirea împăratului la Dunăre.

Toate indicațiile topografice ce se înregistrează în următoarele scene *(s. CII—CVII)* ne duc la convingerea că acest marș, lung de peste o sută de km (după măsurătorile lăsate de Tabula lui Peutinger) s-a încheiat pe malul drept al Jiului în fața Pelendavei (Craiova). În acest loc împăratul a fost întîmpinat cu sacrificii și onoruri militare de către numeroase trupe garnizonate provizoriu în mai multe *castra aestiva* situate pe malurile rîului. Columna a reprodus numai două, unul

[42] Tudor, *Olt. rom.*, p. 45—56.

www.dacoromanica.ro

patrulater (sau triunghiular ?) şi altul rotund, distanţate între ele. Deşi pe Columnă fortificaţiile apar zidite cu blocuri de piatră, în realitate ele erau din pământ, deoarece elementele lor de construcţie (valul şi şanţul) nu puteau fi redate de sculptori.

În această localitate, Traian a zăbovit mai multe zile pentru a îndeplini acte religioase *(s. CII—CIII)* şi a ordona dispoziţii de natură militară *(s. CIV—CV)*. Asemenea momente trebuiesc considerate absolut reale, ca : *sacrificium (s. CII) lustratio exercitus* prin *suovetaurilia (s. CIII), adlocutio (s. CIV)* şi sfatul de război *(s. CV)*. Ele făceau parte din ritualul religios şi militar obligatoriu. De aceea, în manieră similară, le întîlnim sculptate pe Columnă şi la începutul primului război cu Decebal după ce Traian trecuse Dunărea în Banat *(s. VI—IX)*[43]. În cursul celor două campanii scenele de sacrificiu, de *lustrationes exercitus* şi *adlocutiones*, apar numai în momente de seamă. Le întîlnim pe Columnă şi în drumul lui Traian prin Dalmaţia pînă la Dunăre, ca o manifestare de loialitate a populaţiei civile, apoi pe Columnă în ajunul sau după încheierea victorioasă a unor bătălii importante. Numărul lor pe Columnă nu depăşeşte 13 tablouri[44] — o cifră modestă faţă de cele 124 episoade ale întregii Columne. De aceea, este greşită afirmaţia unor exegeţi ai Columnei, care le consideră

[43] Cichorius, *op. cit.*, p. 279—281 ; Petersen. *op. cit.*, p. 73 şi H. Stuart-Jones, *The Historical Interpretation of the Trajan's Column* în *Papers of Brit. School at Rome*, V, 1910, p. 436—437.

[44] Dintre care, numai şapte în cel de al doilea război.

www.dacoromanica.ro

numeroase și ca elemente de „umplutură" pentru a completa lungul film al sculpturilor[45]. Pe cîmpul de luptă, ele aveau însemnătate morală deosebită, în ceea ce privește îmbărbătarea luptătorilor și cîștigarea bunăvoinței zeilor. Inserarea lor *ad-hoc* diminua încrederea față de împărat, pentru cei ce cunoșteau realitatea din *Comentariile* scrise de Traian și din alte izvoare literare sau artistice. Reprezentarea fictivă a unei *suovetaurilia* sau a unui obișnuit *sacrificium* în cadrul celor două campanii, putea constitui o gravă *impietas*, față de zeii dători ai victoriei. Să nu uităm, de asemenea, că popularitatea lui Traian printre soldați a crescut prin cuvintele ce le adresa, iar față de divinități el a arătat o atenție cu totul deosebită pe cîmpul de luptă.

După ce s-a încheiat consiliul de război, constatăm că trupele se grupează pe două coloane de marș *(s. CVI)*, situate între castrul patrulater și cel rotund, fortificații ce se găseau la mică depărtare. Înaintarea lor este continuă pînă la scena recoltării *(s. CX)*, constată H. Stuart-Jones[47]. Marile concentrări de trupe din *s. CII—CIII* și festivitățile ostășești arată, după părerea lui Patsch[48], că

[45] Paribeni, *op. cit.*, p. 281 ; C. și H. Daicoviciu, *Columna lui Traian*, București, 1966, p. 17 și urm.

[46] Petersen, *op. cit.*, p. 74—75, atrage și el atenția că același castru rotund se repetă în *s. CI, CIII* și *CVI*, ceea ce dovedește că sîntem în aceeași localitate.

[47] *Op. cit.*, p. 438.

[48] *Op. cit.*, p. 106—108. Patsch crede că prima coloană (condusă de Traian) a înaintat pe la Drobeta—Dierna—Tibiscum—Tapae, iar a doua prin pasul Vîlcan spre Sarmizegetusa.

www.dacoromanica.ro

acum asistăm la deschiderea campaniei prin necesitatea de a se ataca Sarmizegetusa pe două drumuri diferite *(s. CVI—CX).* Coloanei de sus, în fruntea căreia se găseşte însuşi împăratul, i s-a rezervat de sculptor un spaţiu foarte îngust, cu ostaşi mai puţini, fără coifuri pe cap şi cu o parte din arme depuse în care, la urmă. Ea are deci de făcut un lung drum liniştit, pînă să ajungă în faţa duşmanului. De cea din faţă o separă o modestă dungă neregulată, care nu poate fi socotită „un şir de munţi" (cum credea Cichorius), ci un simplu element despărţitor. Traian se vede chiar în faţa castrului mare rotund, de unde cu mîna întinsă ordonă ostaşilor ce se văd în interior, să încarce în căruţe bagaje de mare volum.

Coloana din faţă, echipată complet pentru o luptă apropiată, este condusă de un ofiţer superior, care se găseşte, de asemenea, în faţa aceluiaşi castru rotund. Lîngă castru stă o santinelă pe un fel de scară. Îngustimea spaţiului demonstrează că în realitate ne aflăm în capul unui pod păzit, aşa cum just a văzut Cichorius. Localizarea unui pod în acest loc se deduce şi din alte două elemente. Ofiţerul îşi invită oamenii cu mîna dreaptă întinsă spre acest cap de pod în formă de scară. Pe sub pod curge un rîu din care un soldat ia apă cu un vas. Rîul se scurgea alături de castrul cel mare rotund[49].

Peste apă *(s. CVII),* în faţa castrului rotund şi lîngă pod, se ridicase o aşezare civilă

[49] *O scenă similară (s. LXI)* apare şi în timpul primului război, unde apa unui izvor curge într-un bazin în care soldaţii îşi adapă caii, iar un camarad al lor îşi umple un vas.

www.dacoromanica.ro

ce aparţinea, probabil, dacilor locali, de aceea în interiorul ei nu se vede nici un om. Cele patru case din interiorul ei nu au aspect de locuinţe romane civile sau militare. Această aşezare rurală apare fortificată cu zidării, dar în realitate nu existau. (v. mai jos).

Prezenţa ei pe malul stîng al apei nu poate fi negată. În mod obligatoriu, artistul a trebuit să o aşeze înghesuită între rîu, castrul rotund şi coloanele de ostaşi ce au trecut deja podul. Avem, deci, un element topografic important şi real şi nu o „umplutură". (v. mai jos).

Nu poate fi negat faptul că cele două coloane de trupe pornesc din acelaşi loc în direcţii diferite. Pentru economie de spaţiu, ele mărşăluiesc alăturat şi sub comandanţi diferiţi. Dar se pune dubla întrebare : în ce direcţie s-a îndreptat fiecare coloană şi care poate fi numele localităţii de plecare a lor ? În această privinţă s-au făcut fel de fel de supoziţii[50]. De la început, trebuie exclusă ipoteza „că una dintre aceste coloane" ar fi făcut calea întoarsă, pe la Drobeta—Dierna—Tibiscum—Tapae, către Ţara Haţegului. În acest caz, pe Columnă, trebuia să mărşăluiască spre stînga. Dimpotrivă, ambele coloane trec podul spre răsărit. Rămîne o singură ex-

[50] Cichorius, *op. cit.*, p. 163, 180 şi 191, fixează direcţiile de atac spre capitala lui Decebal, prin valea Oltului şi pe Tîrnava Mare ; Petersen, *op. cit.*, p. 82, pe la pasul Vîlcan şi pe la Dierna—Tapae ; G. A. T. Davies, *Topography and the Traian Column*, în *Jour. Rom. Studies*, X, I, 1920, p. 11, (care studiază căile de atac din ambele războaie), atrage atenţia că este hazardat a crede că principalele drumuri de invazie din 105 au fost numai prin pasurile Vîlcan şi Turnu Roşu. Pentru Patsch, v.n. 48 de mai sus.

www.dacoromanica.ro

plicație : una a pornit pe rîu în sus după ce a trecut podul, direcție ce nu se putea indica pe Columnă, din cauza lățimii înguste a fîșiei sculpturale care permitea reprezentări numai pe orizontală. În acest caz, coloana din față a urmat cursul rîului (Jiu) în amonte, spre nord, iar a doua (de sus) spre răsărit, către Olt și pe un drum mult mai lung, pînă să atingă munții. Coloana din față „intrată în dispozitiv" a mers pe malul stîng al apei (pe Jiu), pe unde se găsea și drumul spre pasul Vîlcan, de aceea a trecut și ea podul. Pînă la munți, ea avea de parcurs aproximativ o sută de km, pe cînd cea de a doua coloană avea un itinerar dublu. Deși condusă de împărat, acestei ultime coloane, artistul i-a rezervat un spațiu restrîns, fiindcă în acel moment, ea nu prezenta un rol strategic deosebit, deoarece înainta printr-o lungă regiune pacificată (fig. 10).

În privința localității unde fuseseră concentrate aceste numeroase trupe, ne putem gîndi numai la *Pelendava* (Mofleni-Craiova). Localitatea se găsea situată pe Jiul mijlociu, la o încrucișare de drumuri, într-o poziție geografică centrală, ceea ce a înlesnit strîngerea trupelor cantonate în zonele sudică și centrală a Olteniei, precum și împărțirea lor pe două coloane de atac. Desigur, asemenea numeroase efective aduse la Pelendava, cu puțin timp mai înainte de sosirea lui Traian, aveau nevoie de cantonamente provizorii *(castra aestiva)* ale căror urme trebuie identificate pe lîngă Craiova. În această privință ne atrag atenția fortificațiile de pămînt dacice situate pe malul drept și înalt al Jiului, în fața comunei Bucovăț (azi suburbie a Cra-

www.dacoromanica.ro

iovei). Toate aceste cetăți sînt impresionante prin mărimea și poziția lor strategică. Pînă acum, ele nu au făcut obiectul unor săpături arheologice de amploare, deși au fost semnalate încă din secolul trecut, de către Tocilescu și Polonic[51]. Recent, conf. univ. dr. Octavian Toropu le-a cercetat mai cu atenție din punct de vedere topografic și prin cîteva sondaje[52].

Pe platoul denumit „Cărpiniș" (cota 159,4) de lîngă satul Cîrligei pendinte de Bucovăț există resturile unei puternice fortificații dacice (ceramică), la origine de formă rotundă. Ea a fost mult surpată de către Jiu în partea sa răsăriteană și nordică (fig. 8 și 11). În starea sa de azi cetatea este lungă de 865 m și lată de 400 m, dar la origine depășea cu cel puțin o treime aceste dimensiuni. Spre sud, ea se mărginea cu „Valea Cosaculuí". În partea sa vestică se cunosc urmele unei porți. Fusese dotată cu un șanț larg de 6 m și cu un val de apărare lat la bază de 13,60 m și înalt de 1,50 m[53]. Cercetările de suprafață (făcute de noi împreună cu Gh. Popilian și Oct. Toropu, în 1978) ne-au arătat că acolo se poate culege multă ceramică dacică fragmentară din a doua epocă a fierului, mai numeroasă în rîpa dinspre Jiu și cu totul rară spre interiorul platoului.

La *„Jidovii"* (Mofleni-Bucovăț), pe un pinten de deal, în pădurea Bucovățului, lîngă

---

[51] Gr. G. Tocilescu, *Fouilles et recherches archéologiques en Roumaine*, București, 1900 (harta anexă).

[52] Oct. Toropu, *Așezări geto-dacice la Craiova* (extras din *Anal. Univ. Craiova, ser. Filol.-Ist.-Geogr.*, III, 1975, pp. 81—85. Mulțumim colegului Toropu, care ne-a comunicat verbal și alte date despre aceste cetăți.

[53] Oct. Toropu, *op. cit.*, p. 82.

www.dacoromanica.ro

pîrîul Valea Albă, P. Polonic a identificat, prima dată, o cetate patrulateră (sau triunghiulară ?) de pămînt (fig. 9). Părţile ei estice şi sudice sînt azi prăbuşite în rîpa ce o acoperă pe aceste laturi. Polonic îi dă ca lungime 100 paşi şi ca lăţime 84 paşi. Gloria Macovei[54] îi fixează lungimea laturilor de 120 m şi constată că a fost construită în epoca hallstattiană cu şanţ şi val (fiecare lat de 8 m). În val, s-au găsit urme de chirpici ars şi de palisade din nuiele. Ceramica culeasă din interiorul cetăţii indică epoca hallstattiană, urmată de a doua epocă a fierului. Cea de a treia cetate de pămînt din zona Bucovăţ se situează pe un bot de deal denumit *„Malul Lupului"*. Din ea se vede mai bine un val lung de aproximativ 85 m. Ocupa şi aceasta o importantă poziţie strategică şi după materialul ceramic datează din epoca hallstattiană şi La Tène[55].

Din acest grup de cetăţi ne atrage atenţie, în primul rînd, cea *rotundă de la Cărpiniş-Cîrligei*. Prin mărimea sa apare puţin obişnuită în lumea daco-getică, cu misiunea de a apăra o modestă aşezare rurală. Ca

---

[54] Gloria Macovei, *Cercetările de la Bucovăţ* în *Mater. cercet. arheologice*, V., 1959, p. 351—354, şi Oct. Toropu, în *Mitropolia Olteniei*, 24, 1972, nr. 9—10, p. 701. cu nr. 22.

[55] Gloria Macovei, *op. cit.*, p. 353 şi Oct. Toropu, *Aşezări*, p. 82. În afară de aceste trei cetăţi grupate în jurul satului Mofleni şi pe malul drept al Jiului, mai există şi alte fortificaţii de pămînt dacice în jurul Craiovei ca cele de la Coţofenii din Dos, Calopăr, Brabova, Şimnicul de Sus ş.a. (comunicare Oct. Toropu), care de asemenea puteau fi folosite provizoriu de către romani, în iulie 105 e.n.

www.dacoromanica.ro

refugium pentru populația autohtonă era puțin potrivită din punct de vedere topografic. Este drept că, din interiorul ei s-a cules numai ceramică dacică, rămasă de la o așezare autohtonă a cărei vatră se află pe rîpa dinspre Jiu. *Prin forma sa rotundă ne îndeamnă a o identifica cu cetatea circulară ce apare de trei ori pe scenele Columnei*, în momentul cînd Traian se găsea în acest loc *(s. CII—CIII, CVII)*. În legătură cu această identificare, se pune mai întîi întrebarea : de ce nu se văd urme ceramice romane sau alte materiale în interiorul cetății rotunde de la Cărpiniș—Cîrligei ? Motivarea acestei absențe poate fi justificată, mai întîi, din cauza lipsei de săpături. În al doilea rînd, este necesar a avea în vedere faptul că trupele lui Traian au cantonat acolo, foarte puțin timp (poate numai cîteva zile), și în acest caz se explică lipsa materialelor arheologice romane.

După cum se constată la suprafața terenului, urmele de locuire preromană în această cetate sînt sporadice în partea de vest a ei. În asemenea situație, putem ajunge și la concluzia că valul și șanțul de vest și sud ale ei, de formă arcuită, au putut fi reamenajate de romani, ca să improvizeze o *castra aestiva* lîngă rîpa înaltă și prăpăstioasă a Jiului, fortificație situată peste urmele unei așezări rurale, dacice.

În sfîrșit, în cazul că cetatea de la Cîrligei—Cărpiniș este numai de origine dacică în forma și mărimea pe care le vedem azi, nimic nu ne împiedică a considera folosirea provizorie a ei de către trupele romane, în trecere. Elementele esențiale la o *castra aestiva* de acest gen, adică valul și șanțul,

www.dacoromanica.ro

erau atît de puternice la Cărpiniş—Cîrligei încît nu mai era nevoie de o reamenajare specială a lor de către romani. Aceeaşi utilizare provizorie au putut-o avea şi celelalte cetăţi dacice de pe malul drept al Jiului menţionate mai sus, care cel mai tîrziu în 102 e.n. fuseseră părăsite de către garnizoanele dacice[56].

În ceea ce priveşte aşezarea civilă dacică plasată în *s. CVII,* la răsărit de rîu (Jiu), ea se găsea în zona actualului oraş Craiova. După cucerirea Daciei aceasta şi-a continuat existenţa în partea vestică a oraşului, la Făcăi, Mofleni, probabil, şi între Casele Băniei şi biserica Sf. Dumitru. O întîlnim pe Tabula Peutingeriană sub numele de *Pelendava.* Era păzită (în sec. II—III) de un castru situat lîngă actuala biserică de la Mofleni, unde staţiona un detaşament din *numerus Maurorum,* adus de la Răcari[57]. În scena de pe Columnă *(s. CVII),* aşezarea civilă a Pelendavei din stînga Jiului apare încinsă de ziduri puternice. Desigur că acestea nu existau, dar în scena respectivă, sculptorul a fost nevoit să introducă acest element de arhitectură, spre a ne arăta că este vorba de o localitate şi spre a o separa de incinta castrului circular şi de coloanele militare din dreapta ei.

Pe principalele văi ale apelor din sudul Dunării ce se îndreptau spre Dunăre au existat importante tîrguri dacice, ridicate mai

[56] Castrul patrulater din *s. CII,* ar putea fi identificat cu una dintre cetăţile patrulatere de la „Jidovii" şi „Malul Lupului". Cît priveşte templul (?) din s. *CII,* la aceea vreme nu putea fi decît din lemn şi astfel nu a lăsat urme pe teren.

[57] D. Tudor *Olt. rom.,* p. 285—286.

www.dacoromanica.ro

înainte de fixarea militară a romanilor pe malul drept al Dunării (epoca lui Augustus-Tiberiu). În aceste localităţi autohtone existau aşezări civile înfloritoare situate de obicei pe malul rîurilor. În multe locuri se văd urme de cetăţi de pămînt (mai rar din piatră) ce le apărau. Expediţiile militare romane, pe văile acestor rîuri, în secolul I e.n., au urmărit distrugerea fortificaţiilor militare dacice, nu însă şi a aşezărilor civile de lîngă ele, unde viaţa (monezi, ceramică etc.) s-a continuat pînă la cucerirea efectivă romană. De aceea, nu poate fi vorba de evacuarea totală a populaţiei daco-getice din zonele de cîmpie bănăţene, oltene şi muntene[58]. Acolo unde s-au făcut săpături arheologice mai intense (Sucidava, Ocniţa-Vîlcea, Polovragi, jud. Gorj ; Tinosul, jud. Prahova ; Popeşti, jud. Ilfov etc.)[59] se constată că cetăţile dacice din localităţile amintite au încetat a mai funcţiona, mai înainte de campaniile lui Traian, pe cînd aşezările civile geto-dacice îşi continuă viaţa lor liniştită. Aceasta a fost şi situaţia de la Pelendava. De aceea este greşită părerea mai veche a unor arheologi care credeau că prin expediţiile romane (Aelius Catus, Tib. Plautius Silvanus Aelianus etc.) întreaga zonă de cîmpie din sudul Daciei ar fi devenit o *terra deserta*, o ţară a nimănui, din care populaţia geto-dacică ar fi fost împinsă în totalitatea ei spre regiunile deluroase şi muntoase sau transplantată forţat la sud de Dunăre.

[58] C. Daicoviciu, *Istoria României*, Bucureşti, 1960, p. 290.
[59] *Dicţionar de istorie veche a României*, s.v.

www.dacoromanica.ro

Coloana de armate expediată de Traian de la Pelendava pe Jiu în sus avea misiunea de a ataca Sarmizegetusa dacică dinspre sud. Ea a trecut prin pasul Vîlcan, controlat şi el la acea vreme de către trupele romane, în primul rînd, de către cele din castrele de pămînt de la Vîrtop şi Bumbeşti. La sud de capitala lui Decebal (în vecinătatea izvoarelor Jiului) se văd şi azi patru mari fortificaţii de pămînt care au servit drept *castra aestiva* pentru romani în timpul asediului anevoios al Sarmizegetusei. Respectivele castre s-au identificat la Jigorul Mare (310×240 m), Vîrful lui Pătru (290×215 m) şi două la Comărnicel (300×195 m şi 300×260 m)[60]. Date cronologice precise nu avem asupra acestor fortificaţii, încît unele ar putea data şi din timpul primei campanii a lui Traian, dar puteau fi refolosite şi la al doilea război.

Marşul liniştit al coloanei comandate de către Traian se încheie într-un castru, unde se vede un ofiţer care îl invită pe împărat în interior, în timp ce un soldat legionar îndeplineşte o muncă greu de lămurit *(s. CIX)*. Credem că acest castru se leagă de cel din *scena CX* şi se află într-o regiune accidentată (muntoasă). El era de mari dimensiuni, conţine două intrări şi patru corturi gata pregătite. Soldatul amintit, cu o unealtă ascuţită în mînă, este preocupat a ridica alte corturi (v. şi mai jos). În nici un caz tabloul din faţă cu secerişul, plasat într-o regiune de cîmpie, nu se leagă de terenul acestui castru.

---

[60] Davies, *op. cit.*, p. 17 ; C. Daicoviciu în *Dacia* VII—VIII, 1937—1940, p. 311—312 ; acelaşi şi Al. Ferenczi, *Aşezările dacice din Munţii Orăştiei*, Bucureşti, 1951, p. 43—44 şi 114—115, Cf. încă *Sargetia*, IV, 1941, p. 144 şi *TIR*, L. 34, s.v.

www.dacoromanica.ro

Se pune și de astă dată întrebarea : în ce localitate a cantonat împăratul, odată ajuns în valea Oltului ? De la Pelendava, spre răsărit, el se putea îndrepta către Malva-Romula (Reșca, jud. Olt) pe calea înregistrată de către Tabula lui Peutinger. Acest drum era mai lung față de cel de pe sub culmea dealurilor, situat cu cel puțin 30 km mai la nord de Malva-Romula. Este foarte probabil că împăratul a mărșăluit pe sub dealurile vîlcene pînă în valea Oltului, oprindu-se la marea bază militară de la Buridava (Stolniceni-Rîureni, jud. Vîlcea). Ea se extindea pe larga luncă a Oltului ce se numește și azi „Cîmpul lui Troian". În acest loc s-a făcut joncțiunea cu garnizoana pregătită de guvernatorul Moesiei inferioare și cu coloanele ce veneau de către Islaz și Sucidava. Prezența împăratului în aceste locuri explică toponimele *Castra Traiana* și *Praetorium* (Racoviță—Copăceni), după cum a subliniat Davies[61]. Trebuie să avem în vedere și faptul că pe firul Oltului între *Castra Traiana* și *Praetorium* nu exista în acea vreme un drum carosabil. De aceea, coloanele romane au continuat înaintarea pe la răsărit de muntele Cozia (prin Țara Loviștei de mai tîrziu)[62]. Această coloană principală și-a îndreptat atactul asupra complexului de cetăți din Munții Orăștiei, venind din spre est. Concomitent, capitala dacică se vedea lovită și prin văile Hațegului (pe la *Tapae*)[63], pe la Oituz (papirul

[61] *Op. cit.*, p. 10.
[62] D. Tudor, *Olt. rom.*, p. 53.
[63] Dio Cassius (LXVIII, 8) spune că Tapae (Poarta de Fier a Transilvaniei) se găsea în stăpînire romană încă din 101 e.n.

www.dacoromanica.ro

„Hunt") și prin trecătorile mai modeste din Muntenia spre Țara Bîrsei și a Făgărașului, păzite de castrele de la Pietroasele, Drajna de Sus, Tîrgșor, Mălăești, Rucăr etc.

Tabloul recoltării cerealelor *(s. CX)* a atras o atenție deosebită pentru exegeții reliefurilor Columnei, acesta fiind un important element cronologic și topografic, pentru desfășurarea campaniei din anul 105 e. n. În afară de Petersen[64], toți ceilalți autori s-au pronunțat pentru un seceriș de grîu[65]. Recent, regretatul N. Gostar i-a închinat o analiză specială[66]. În privința datării, toată lumea este de acord că secerișul a avut loc în luna iulie, cînd se recolta în Dacia atît grîul cît și orzul. Prezența cailor în acest tablou l-a determinat pe Petersen să creadă că păioasa recoltată ar fi fost orzul pentru hrana animalelor[67]. Grija pentru o atare aprovizionare cu orz nu-și avea rostul în lunile iunie—iulie, deoarece în această epocă pășunile și fînețele erau în floare în Dacia la cîmpie, deal și munte. Prin urmare soldații din scena respectivă recoltau grîul pentru aprovizionarea armatei din coloana condusă spre munți de către împărat.

În privința localizării ținutului cu holdele de grîu, Cichorius[68] opina pentru Țara

---

[64] *Op. cit.*, p. 80, este pentru orz.

[65] Cichorius, *op. cit.*, p. 195—201; R. Paribeni. *Optimus Princeps*, Messina, 1926, vol. II, p. 302; Patsch, *op. cit.*, p. 107 ș.a.

[66] N. Gostar. *Une scène agricole de la Colonne Trajanne* în *Anal. St. Univ. „Al. I. Cuza" — Iași. ser. nouă, secț. III-Istorie*, t. XVIII. fasc. 2. 1972. p. 147—152.

[67] Supra nota 64.

[68] *Loc. cit.*

www.dacoromanica.ro

Bîrsei (Burzenland), Gostar[69] pentru Văile Haţegului iar Tudor[70] pentru Oltenia (cîmpiile doljană şi romănăţeană). În această privinţă menţinem vechea noastră părere. În acel moment, valea Haţegului şi a Mureşului se găseau sub controlul sau ameninţarea cetăţilor lui Decebal din Munţii Orăştiei. În aceeaşi situaţie, neocupată de romani, se prezenta şi Ţara Bîrsei. Grîul cules nu făcea parte din holdele dacilor, ci dintr-ale romanilor semănate într-o regiune pacificată şi stăpînită de ei, mai de mult. Este ştiut că în Dacia romană, cele mai bogate grînare se găseau în zona de cîmpie a Olteniei[71]. Trupele legionare ce s-au îngrijit de pregătirea acestei recolte au făcut parte din garnizoanele stabilite în 102 e. n., pe Olt, Jiu şi Dunăre. Maturitatea grîului din zona de cîmpie a Olteniei începe şi azi la 15—25 iunie, pe cînd la nord de munţi o înregistrăm numai după 15—20 iulie[72].

Analizînd conţinutul acestei scene agricole N. Gostar a ajuns la unele exagerări în privinţa muncilor ce se desfăşoară în respectivul tablou. Este clar că se reprezintă obişnuitul seceriş *(messis)*, realizat de către soldaţii secerători *(frumentatores)* dintr-o legiune, cu seceri de metal *(seculae — falculae)* şi se strîng păioasele în snopi *(fasces)*. Autorul citat caută să ne convingă că pe acelaşi

[69] *Op. cit.*, p. 150.

[70] *Olt. rom.*, p. 68. Soldaţii secerători aparţineau fracţiunilor de legiuni de la Slăveni, Romula-Malva, Sucidava etc.

[71] *Ibidem.*

[72] Comunicare dată pentru 1977, de către laboratorul de agrometeorologie de ing. Th. Marcarov (ziarul „România liberă").

www.dacoromanica.ro

loc s-ar fi realizat și treieratul *(tritura)* cu ajutorul celor trei cai prezenți. După aceea ar fi urmat și măcinatul *(molere)* realizat de un soldat morar *(pistinarius)*. Acest ostaș s-ar identifica în castrul în care intră Traian în acel moment *(s. CIX)*, fiind aplecat deasupra unei rîșnițe pe care ar învîrti-o cu o manivelă fixată vertical. Dar toate operațiile de treieriș și măcinat propuse de Gostar nu pot fi deloc acceptate pe scenele respective. Treieratul se făcea la romani pe o arie *(area)* amenajată pentru călcatul grîului cu animale ; ea poseda la mijloc un stîlp în jurul căruia animalele se învîrteau legate una lîngă alta și alergînd în aceeași direcție. Ori, în scena noastră stîlpul lipsește, iar caii sînt orientați doi spre stînga și unul spre dreapta. De aceea rămînem la opinia vechilor exegeți, că prezența celor trei cai era necesară pentru transportul snopilor de grîu pe care soldații îi ridică pe umeri.

Nimic nu ne indică operația de a măcina grîul la o moară de mînă *(mola manuaria)*, de către soldatul din castru. Petersen[73] a subliniat faptul că ostașul respectiv ținea în mînă un mare cuțit cu care continua amenajarea corturilor. Se mai pune și întrebarea : era posibil ca în timp ce împăratul pătrundea în castru, în frunte cu „fanfara militară", urmat de stegarii legiunilor și invitat reverențios de ofițerul comandant al castrului, unul dintre subordonații săi întors cu spatele spre Traian, să învîrtă rîșnița ?

Ultima scenă ce ne interesează *(s. CXI, fig. 7)* ne oferă o regiune muntoasă și o cetate dacică a cărei garnizoană este în alertă.

[73] *Op. cit.*, p. 78.

www.dacoromanica.ro

Avangarda romană formată din trei soldați auxiliari iese dintr-o pădure reprezentată prin trei copaci și observă pregătirea de luptă a dacilor din fața cetății lor. Scena se localizează în munți (pe Jiu sau pe Olt). După aceasta urmează o mare luptă *(s. CXII)* comparabilă prin desfășurarea și înverșunarea ei cu cea de la Tapae din prima campanie *(s. XXI—XXIV)*.

☆

Urmărind pe Columnă succesiunea și conținutul primelor 15 scene după trecerea Dunării, în anul 101, constatăm că Traian apare numai în costum militar ; soldații sînt gata oricînd de luptă ; ei taie păduri, construiesc șosele, ridică poduri, asistă la cîteva solemnități, pentru întreținerea curajului prin *lustrationes exercitus* și *adlocutiones imperatoris ;* caută spioni daci etc. Luptele se dau în munți de către grupe dense de soldați. Toate aceste situații dovedesc că în 101, începînd cu malul stîng al Dunării, se înainta direct în teritoriu inamic.

Situația este total diferită, în primele zece scene din al doilea război, ce se succed după depășirea podului de la Drobeta. În timpul marșurilor Traian apare numai în costum civil ; soldații poartă coifurile atîrnate pe umeri ; o parte din armamentul lor se află la „trenul de bagaje", nu se execută nici un fel de lucrare strategică, se poposește pentru un singur moment de „încurajare a armatei" ; se merge din castru în castru ; se recoltează cereale etc. Dacii apar abia în munți cînd se deschid și luptele. Sîntem deci

www.dacoromanica.ro

într-o regiune de mult cucerită, pacificată și pregătită cu construcțiile militare necesare. Aceasta nu poate fi decît actualul teritoriu al Olteniei. Drumul coloanei conduse direct de împărat a fost pe la *Drobeta* (Drobeta-Turnu Severin), *Pelendava* (Craiova), nord de Balș, *Acidava* (Piatra Olt), *Rusidava* (Drăgășani); *Pons Aluti* (Ioneștii Govorii), *Buridava* (Stolniceni) și *Castra Traiana* (Sîmbotin). Pe această rută, sculptorul a înserat pe filmul Columnei numai punctul plecării (Drobeta); al scurtei opriri pentru concentrarea armatei, cu *suovetaurilia*, *adlocutio* către trupe și consiliul de război (Pelendava) și, în sfîrșit, pregătirea trecerii munților (Buridava și Castra Traiana). Celei de a doua coloane, condusă de un general, artistul nu i-a acordat decît scena marșului ei pe Jiu în sus, după trecerea podului de peste Jiu, de lîngă Pelendava (fig. 10).

Columna ne arată *(s. XCIV—XCVI)*, de asemenea, și izvoarele scrise[74], că ostilitățile le deschisese Decebal, mai înainte de inaugurarea podului de la Drobeta. Atacul dacilor avusese loc, ori prin Banat spre Moesia superioară (ca să se slăbească centura romană din jurul cetăților dacice din Munții Orăștiei), ori prin pasul Vîlcanului, direct spre podul lui Apollodor, ca să răstoarne planurile ofensivei romane în pregătire. Regele dac trecuse la ofensivă, probabil după încheierea „afacerii Longinus", povestită pe larg de către Dio Cassius[75]. În orice caz luptele cu dacii s-au dat la nord de Dunăre, pe care

[74] Dio Cassius, LXVIII, 10 și 12.
[75] LXVIII, 12.

www.dacoromanica.ro

armatele dace n-au atins-o[76]. După sosirea împăratului la Dunăre, aceste puține atacuri dacice au încetat, Decebal pregătindu-se de rezistența în munți. Spusele lui Dio Cassius (LXVIII, 14) că cea de a doua campanie a lui Traian s-a purtat „cu mai multă chibzuială decît cu înfocare" se confirmă din felul desfășurării marșului trupelor romane pe actualul teritoriu al Olteniei[77]. Un lung drum liniștit între Drobeta și Pelendava (aprox. 100 km), pregătirea detaliată a războiului în cetățile de pe malul Jiului (lîngă Pelendava), trecerea apei (Jiul) de ambele coloane, separarea lor pentru două operații principale diferite pe cursurile celor două mari rîuri ale Olteniei și aprovizionarea cu grîne sînt în concordanță cu caracterizarea lui Dio Cassius.

Prezentarea după o tematică ordonată și logică a acestor scene după trecerea podului de la Drobeta arată clar că succesiunea lor s-a împrumutat din povestirea unui izvor scris și nu a ieșit din imaginația unui artist. Aceste constatări pot aduce unele contribuții pentru rezolvarea valorii ca document istoric real a reliefurilor Columnei, o problemă ce a făcut obiectul multor discuții[78]. Pentru prima dată, Th. Birt[79] a expus părerea că

---

[76] H. Stuart Jones *op. cit.*, p. 456—458; Paribeni, *op. cit.*, p. 291. În această privință apare curioasă afirmația lui Patsch, *op. cit.*, p. 96, care spune, că în 101, nu fusese ocupat SV Daciei.

[77] Cf. și Paribeni, *op. cit.*, p. 294 și Patsch, *op. cit.*, p. 107.

[78] O bună sinteză a lor la Radu Florescu în vol. Ion Miclea, *Columna Traiana*, București, 1971, p. 207—219. Vezi încă, C. și H. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 16 urm.

[79] *Die Buchrolle in der Kunst. Arch.-antiq. Untersuchungen zum ant. Buchwesen*, Leipzig, 1907, p. 269—282.

www.dacoromanica.ro

cele 124 scene de pe bazamentul și fusul monumentului s-au inspirat și coordonat din *Comentariile* scrise de Traian despre cele două campanii ale sale împotriva lui Decebal, memorii de război azi pierdute. După atare gen de memorii credem că au fost ordonate și cele zece scene analizate de noi mai sus.

Exegeții din trecut și de azi acceptă diferit informațiile istorice ce pot fi culese din lectura sculpturilor de pe Columnă. Cei ce au studiat problema „pe teren" (C. Cichorius[80], Teohari Antonescu[81], G. A. T. Davies etc.[82]) afirmă că anonimii sculptori ne-au prezentat cu fidelitate, după schițe luate în timpul campaniilor, apoi completate cu istorisiri din *Comentariile* împăratului, amănuntele topografice, episoadele de tabără, desfășurarea bătăliilor etc. Ei se gîndesc că Apollodor ar fi fost autorul acestui *volumen* de desene și coordonatorul colectivului de sculptori[83].

Cu totul contrarie este opinia unui important număr de exegeți (ca H. Stuart-Jones[84],

---

[80] *Op. cit.*

[81] *Columna lui Traian studiată din punct de vedere arheologic, geografic și artistic*, vol. I — Iași, 1910.

[82] *Op. cit., passim*, este adeptul teorii „schițelor de campanie".

[83] Părere combătută de Em. Loewy, în *Strena Buliciana*, 1924, p. 73 ; de Eugenia Strong, *La scultura romana da Augusto a Costantino*, Firenze, 1926, vol. II, p. 419 și de alții. Ei constată pe filmul Columnei multe erori, inexactități, neglijențe etc., inadmisibile față de conștiinciozitatea arhitectului sirian care era bine documentat, deoarece îl însoțise pe Traian în Dacia.

[84] *Op. cit.*, p. 433—461.

www.dacoromanica.ro

Eugenia Strong[85], K. Lehmann-Hartleben[86], Roberto Paribeni[87], J. A. Richmond[88] ș.a.). Pentru aceștia Columna este o reprezentare artistică de prim ordin, dar tematica ei este părtinitoare pentru împărat și armata romană, adevărul istoric fiind sacrificat de sculptori prin exagerări, deformări, scene fictive etc. Ea nu ar avea valoare topografică, abundă în repetiții și paralelisme, pune temei pe sentimente emoționale, artistice și retorice (*genus oratorium* după expresia lui Paribeni) și nu ar oferi certitudine în ceea ce privește succesiunea povestirii, a identificării trupelor etc. Se invocă și alte argumente : unilateralitatea, contradicțiile dintre Columnă și istorisirea lui Dio Cassius ; nepotrivirea dintre forma cetăților dacice de pe ea și din planurile culese prin descoperiri arheologice etc. Artiștii i-ar fi dat un caracter oficial, de curte și ar fi extras din *Comentariile* lui Traian evenimentele cele mai importante.

În sfîrșit, alt grup de exegeți (C. Patsch[89] și H. Daicoviciu etc.[90]) caută un drum de mij-

---

[85] *Op. cit.*, p. 153—189, vede monotonie, idealizări în narațiune, repetări etc.

[86] *Die Trajanssäule. Ein Römisches Kunstwerk zu Beginn der Spätantike*, Berlin — Leipzig, 1926, vol. I. (text), p. 3 și 150 urm. Schițele de război și pancardele de triumf erau lipsite de fidelitate topografică și cronologică — afirmă acest autor.

[87] *Op. cit.*, p. 287. Recunoaște că artiștii s-au inspirat din povestiri istorice, dar peisajul, relieful, elementele de arhitectură, hidrografia sînt prea schematizate și multe ireale.

[88] *Op. cit.*, p. 1—40.

[89] *Op. cit.*, p. 62—106.

[90] *Op. cit.*, p. 14—20. Păreri acceptate de majoritatea arheologilor și istoricilor români.

www.dacoromanica.ro

loc între cele două extremități ale discuției, arătînd că ea reprezintă o valoare *generalistorică,* documentată prin unele indicații precise, în ceea ce privește elementele geografice și militare. După opinia lor monumentul prezintă în linii mari o serie de *res gestae, generalități,* așa cum ele au avut loc, prin care se urmărea, în primul rînd, glorificarea lui Traian și a armatei sale.

În tot decursul istoriei este știut că monumentele de acest gen au scos în relief această „părtinire". Asemenea tematică „părtinitoare" nu putea lipsi nici pe Columnă, unde n-au fost reproduse episoade defavorabile pentru împărat și armata sa, (cum ar fi, de exemplu, capturarea lui Longinus de către Decebal). Dar o serie de evenimente amintite de către Dio Cassius și-au găsit confirmarea și pe Columnă (solia burilor, capturarea surorii lui Decebal, spionii-asasini trimiși de regele dac ca să-l lichideze pe Traian, descrierea podului lui Traian, capturarea tezaurelor lui Decebal ș.a.). Dacă ne-ar fi stat azi la îndemînă *Comentariile lui Traian* sau *Getica* medicului său Criton, majoritatea scenelor de pe fusul Columnei ar găsi o corespondență descriptivă în aceste opere literare. Așa cum am subliniat, datele arheologice culese în ultima vreme ne ajută și ele la lectura basoreliefurilor de pe Columnă, iar elementul topografic trebuie privit în linii mari.

În concluzie, credem că cele zece scene puse în discuție mai sus, sînt reale și ne oferă *generalități* topografice și istorice.

www.dacoromanica.ro

II. PELENDAVA SUB DOMINAȚIA ROMANĂ

Cunoașterea vieții civile și militare din această așezare romană, situată cîndva pe malul stîng al Jiului și sub actuala vatră a orașului modern Craiova, întîmpină astăzi serioase dificultăți. Timpul, apele și omul au distrus aproape total vestigiile Pelendavei din secolele II—III e.n. Ne stau acum la îndemînă pentru studiu, doar modeste *membra disiecta*, ca : urme de zidării, monede, fragmente ceramice, cărămizi, figurine de bronz și un singur document epigrafic. Mult mai prețioase sînt însă mărturiile unor cercetători mai vechi, în privința topografiei Pelendavei și a descoperirilor arheologice.

Pelendava nu a suit pe o treaptă urbană ca alte centre de seamă ale Daciei inferioare, cum au fost Drobeta, Romula-Malva și Sucidava. Nu a atins cel puțin situația de *pagus*, adică a unui tîrg, în genul vecinelor sale de la Răcari (la 29 km în amonte pe Jiu, față de ea) ; *Aquae* — Cioroiul Nou în jud. Dolj ; Slăveni pe Olt ș.a. Pelendava secolelor II—III e.n. a fost un *vicus*, adică un sat cu

www.dacoromanica.ro

oarecare dezvoltare economică, topografică și administrativă. Dar această comună rurală poseda pe malul Jiului o importantă *statio* militară și fiscal-vamală încadrată într-un *territorium militare*.

Nu vom stărui asupra controverselor în privința localizării Pelendavei la Craiova, o problemă pe deplin și clar rezolvată[1]. Menținerea toponimului geto-dacic după cucerirea Daciei dovedește persistența puternică a elementului autohton la Pelendava, continuitate confirmată și de către materialul arheologic. Puterea militară a Pelendavei preromane se găsea mai cu seamă în zona cetăților geto-dacice din dreapta Jiului, așa cum a rezultat și din cercetările arheologului Octavian Toropu[2]. Odată cu colonizarea romană, așezarea daco-romană s-a dezvoltat însă pe partea opusă a rîului. Indicațiile oferite de către descoperirile arheologice arată o așezare civilă mult extinsă sub orașul Craiova și un castru roman în comuna Bucovăț.

Pentru explicația sensului toponimului *Pelendava* intră în discuție două ipoteze. Prima ar fi că *dava*, adică așezarea de aici, apăruse ca centru militar și economic al unui mic trib geto-dacic, *Pelenii*. Prin analogii cu alte regiuni dacice, ei ar fi făcut parte din una dintre marile uniuni tribale ale Saldensilor sau ale Potulatensilor, care după coordonatele geografului Ptolemeu ocupau o mare parte din vestul și centrul actualei Ol-

[1] D. Tudor, *Oltenia romană*, ed. IV-a, 1978, p. 47.

[2] Oct. Toropu, *Așezări geto-dacice la Craiova*, în *Anal. Univ. Craiova, sec. filol.-ist.-geogr.*, III, 1975, p. 81—85.

www.dacoromanica.ro

tenii[3]. Dar pe aceşti presupuşi *Peleni* nu-i cunoaştem din nici un izvor antic de natură cartografică sau epigrafică. Cea de-a doua ipoteză, formulată de Vasile Pârvan[4] şi completată de către colegul Ion I. Russu[5], găseşte o explicaţie mai satisfăcătoare, izvorîtă din situaţia geomorfologică şi hidrologică a locului. *Pelen* — din prima parte a toponimului ar aminti probabil rădăcina indoeuropeană *peled* — cu înţelesul de „umed, mlăştinos". Deci Pelendava ar fi localitatea situată într-un atare mediu hidrologic. Vecinătatea Jiului, dar mai ales zona de mlaştini ce existau între Craiova şi rîu, justifică ipoteza formulată de către cei doi învăţaţi.

Ceea ce putem şti în stadiul actual de cercetare despre ruinele Pelendavei civile din vremea romană se limitează la cîteva observaţii rămase de la August Treboniu Laurian, Cezar Bolliac, arhitectul A. Vincenz şi alţii.

Laurian constată în 1846, că urmele „edifiţiilor celor mai vechi se făcuseră nevăzute supt repeţitele zidiri noi. Obiecte antice sînt şi aici foarte multe, mai ales monede vechi, numai că — remarcă învăţatul latinist — unele s-au adus din alte locuri"[6]. Din gră-

[3] Ptolemaeus, *Geographia*, III, 8, 3 (ed. C. Müller, Paris, 1883, I, 444).

[4] Vasile Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, Bucureşti, 1926, p. 261. Cf. încă, W. Tomaschek, *Die alten Thraker*, II, 2, 1893, Viena, p. 64; K. Miller, *Itineraria romana*, Stuttgart, 1916, p. 252 şi E. Polaschek s.v. *Pelendava*, în *RE*, XIX, 2, col. 269.

[5] I. I. Rusu, *Die Sprache der Thrako-Daker*, Bucureşti, 1969, p. 132.

[6] Aug. Treb. Laurian, *Istriana*, în *Magazinul istoric pentru Dacia*, t. II, 1, 1846, p. 101—102.

www.dacoromanica.ro

dina și casa lui Ioan Bibescu, primarul Craiovei de pe atunci, el notează opt basoreliefuri de marmură, unele funerare, altele votive și un satir de bronz înalt de o palmă.

În *Relațiunea către Ministerul Cultelor și Învățământului,* despre a sa *Excursie arheologică din anul 1869,* Bolliac ne spune că a cumpărat de la localnicii din Craiova, cîteva monede și figurine de bronz aflate pe teritoriul orașului[7]. Toate aceste materiale cu întreaga colecție Bolliac au intrat în patrimoniul fostului Muzeu Național de Antichități din București, dar fără un inventar precis, așa că problema identificării lor rămîne dificilă.

Date mai precise extragem din însemnările arhitectului A. Vincenz[8], care a condus o serie de lucrări edilitare ale orașului, între cele două războaie mondiale. El arată că existența vechilor edificii romane, distruse cu timpul pînă sub temelii, se dovedește mai ales prin refolosirea cărămizilor și blocurilor de piatră în construcția unor biserici, case boierești și alte clădiri feudale din Craiova „Cu ocazia lucrărilor de nivelare a terenului din jurul bisericii Sf. Dumitru, în anii 1932—1933, a ieșit la iveală, s-a putut identifica și culege alt material roman : pe de o parte numeroase cioburi izolate de cărămidă și de piatră cochiliferă, pe de altă parte, niște temelii zidite cu var împietrit, în întregime din cărămidă romană — no-

[7] Cezar Bolliac, *Opere,* ESPLA, București, 1956, vol. II, p. 241—246.

[8] A. Vincenz, *O cărămidă romană cu inscripție la Craiova,* în *Oltenia. Documente. Cercetări, Culegeri,* I, 1940. p. 18—21.

www.dacoromanica.ro

tează Vincenz. Temeliile vechii clopotnițe ale aceleiași mănăstiri, demolate în 1889, fuseseră zidite numai cu cărămizi romane"[9].

Pe terasa ce se extinde de la această biserică pînă la Casele Băniei, am cules personal, în 1938, material ceramic roman, din secolele II—III e.n., ieșit la iveală din niște șanțuri de canalizare — fragmente pe care le-am depus la Muzeul Olteniei.

Pe vatra orașului de azi și în suburbiile sale s-au semnalat, de asemenea, alte urme arheologice romane. Cu prilejul restaurării, în 1910—1915, a cișmelei Popova, zidită de Matei Basarab și Doamna Elina, în 1652, lîngă drumul cel vechi al Orevei (Rahova) din suburbia Romanești, s-a constatat că o parte din pereții fîntînei și o „visterie" a ei (adică canalul de captare a izvorului), fuseseră zidite cu cărămizi romane[10]. Tot cu cărămizi romane se lucraseră și „visteriile" mai vechi ale celor șapte fîntîni de sub coasta pe care se construise de același voievod biserica Sf. Dumitru[11]. Mai amintim că în str. Cuza Vodă nr. 47, sub grinzile unei vechi clădiri prăbușite în timpul cutremurului din 1940, s-au găsit peste o sută de cărămizi romane, de mărimea 41×27×6 cm și avînd trasate

---

[9] *Ibidem*, p. 20, cf. și Aug. Pessiacov, *Sf. Dumitru-Băneasa din Craiova* în *Arhivele Olteniei*, XI, 1932, p. 207.

[10] Anastasie Georgescu, *Craiova. Cercetări istorice, I, Tîrgul Craiovei*, Craiova, 1936, p. 8; D. Tudor, *Oltenia romană*, p. 285—286. A. Vincenz, *art. cit.*, p. 18. Cf. încă Pr. C. Stănică, *Considerațiuni privitoare la originile Craiovei*, în *Arhivele Olteniei*, XVII, 1938, p. 277.

[11] Vincenz, *art. cit.*, p. 18—19.

www.dacoromanica.ro

pe una din fețe obișnuitele trei adînciturі paralele[12].

Ca descoperiri izolate și mărunte s-au înregistrat în vatra Craiovei : un altar de piatră anepigraf, aflat în Parcul Poporului[13], o urnă romană din piatră, scoasă în 1905, cu ocazia construirii actualului hotel Minerva[14], o fibulă de argint din secolele II—III[15] ș.a. În lista monedelor romane descoperite în raza municipiului Craiova, se cunosc piese de la Traianus, Antoninus Pius, Marcus Aurelius, Goardianus III și Aurelianus[16]. Mai notăm că în zonele periferice ale Pelendavei daco-romane din secolele II—III, s-au identificat așezări civile mai mici la Făcăi, Plaiul Vulcăneștilor și Cîrcea[17].

Prin urmare, monedele și materialul arheologic mărunt atesta pe daco-romani la Pelendava încă de acum 1874 ani, deci odată cu stabilirea primilor coloniști romani.

Toți arheologii sînt de acord că urmele castrului Pelendava trebuie căutate în zona mănăstirii Bucovățul Vechi-Coșuna, din cartierul Mofleni, pe malul Jiului și la 3 km

---

[12] Pr. D. Bălașa, *Castrul roman Pelendava din Oltenia*, în *Oltenia*, II, 5, 1941, p. 74—75.

[13] Oct. Toropu, în *Mitropolia Olteniei*, 24, 1972, 9—10, p. 706.

[14] D. Tudor, *op. cit.*, p. 286 și 395.

[15] D. Berciu, *Arhivele Olteniei*, XVIII, 1939, p. 375.

[16] D. Tudor, *op. cit.*, p. 225 și 286 ; B. Mitrea, *SCIV*, 18, 1967, p. 199 ; Oct. Toropu, *loc. cit.* și informații Gh. Popilian — Oct. Toropu.

[17] Cercetări recente și inedite. Informații : M. Nica, Gh. Popilian și Oct. Toropu.

www.dacoromanica.ro

față de așezarea civilă romană[18]. Indicații mai precise găsim la Bolliac: „Am oprit la Bucovăț — scrie el în 1869 — de a se mai exploata ruinele romane de către oricine. Am descoperit aci un zid întreg al unei dome întinse și am recomandat d-lui prefect Broșteanu, în care am găsit interes pentru antichități, păstrarea cu sfințenie a acestor ruine importante, rugîndu-l să dea îndată ordin a se aduna de pe la țăranii din comună și cărămizile romane cu care este pardosită biserica și pe care am despardosit-o"[19]. Zidul acestei „dome" nu poate fi decît al castrului Pelendava. În 1845, Laurian admira și el „așternutul" bisericii făcut din cărămizi romane fără inscripții. Pe atunci, biserica se ruinase și călugării se mutaseră în cea nouă, de la Bucovățul de dincolo de Jiu[20].

Cu prilejul restaurării, în 1920, a mănăstirii Bucovățul Vechi-Coșuna s-a constatat — așa cum se poate vedea și azi — că în mare parte, zidurile ei s-au înălțat din cărămidă romană. Temeliile îi sînt fixate pe blocuri paralelipipedice cioplite în calcar cochilifer, după maniera romană, fiind lungi de 1—1,50 m, înalte de 0,50 m și groase de 0,40 m. Se mai știe de asemenea că temeliile clopotniței ei, dărîmată în 1832, precum și chiliile, se zidiseră tot din cărămidă romană[21].

---

[18] Laurian, *art. cit.*, p. 103; C. Bolliac, *op. cit.*, p. 242; Al. Georgescu, *op. cit.*, p. 8; Vincenz, *art. cit.*, p. 18 și D. Tudor, *op. cit.*, p. 285—286.

[19] Bolliac, *loc. cit.*

[20] Laurian, *loc. cit.*

[21] Vincenz, *loc. cit.* Cf. încă N. Ghika-Budești, în *Bul. Comis. Monum. Istorice*, XXXIII, 1930, p. 12 și Oct. Toropu, *Mitrop. Olt.*, p. 705.

www.dacoromanica.ro

Din zona acestor clădiri notăm ca descoperiri : monede, fragmente ceramice, o figurină de bronz reprezentînd pe zeița Victoria, un vîrf de lance din fier, un flacon din sticlă *(unguentarium),* urme de la o pardoseală executată cu bucăți de teracotă turnate în forma cifrei opt *(opus tessellatum),* doi pilaștri de calcar ce se mai văd și azi în curtea bisericii ș.a.[22].

Nu excludem existența în jurul castrului și a unor *canabae,* acoperite azi de cartierul Bucovățul Vechi.

Eroziunile și împotmolirile produse de Jiu, lucrările moderne de îndiguire a rîului, nu mai puțin distrugerile localnicilor, au provocat dispariția totală a acestui *castra murata* încît, azi nu-i putem identifica nici o urmă. De cine s-a zidit și păzit această fortăreață ne informează un fragment de ștampilă aplicat pe o cărămidă culeasă din ruinele situate în jurul bisericii Sf. Dumitru[23]. Cele două litere păstrate, NM, ne dau lectura *n(umerus) M(aurorum),* unitate ce-și avea sediul de bază în castrul de la Răcari[24]. Cea de-a treia literă, nefolosită pe ștampila de la Craiova, era un Σ, inițială a toponimului antic de la Răcari, azi necunoscut. Ca și în cazul Sucidavei, prin acest sigma s-ar fi înregistrat su-

---

[22] D. Tudor, *op. cit.,* p. 225 ; Pr. D. Bălașa-Mofleni, *O bucată de mozaic roman la Mofleni,* în *Oltenia,* I, 4, 1940, p. 64 și Oct. Toropu, *loc cit.*

[23] *Année épigraphique,* 1959, nr. 325. Cf. încă Vincenz, *art. cit.,* p. 18—19 și D. Tudor, *op. cit.,* p. 101.

[24] D. Tudor, *op. cit.,* p. 285 și 339.

www.dacoromanica.ro

netul autohton ş, inexistent în fonetica limbii latine[25].

Modesta ştampilă descoperită la Pelendava ne oferă însă interesante date în legătură cu situaţia militară, civilă, administrativă şi economică a regiunii. Încă din prima jumătate a secolului II e.n., un detaşament din garnizoana de la Răcari construise şi ocupase pentru pază, castrul Pelendava. Fortăreaţa avea multiple sarcini : supravegherea autohtonilor, paza podului de lemn de peste Jiu pe care trecea marele drum Drobeta—Admutrium—Pelendava—Castra Nova —Romula-Malva (v. mai sus), împiedicarea trecerii peste Jiu a unor năvălitori ce ar fi străpuns la est cele două limes-uri : *Alutanus* şi *Transalutanus* ş.a. Presupunem că lîngă acest pod de peste Jiu funcţiona şi o *statio* vamală *(portorium)* unde se încasau taxe pentru mărfuri şi călători.

Staţionarea unui detaşament de mauri în castrul Pelendava dovedeşte că aşezarea civilă a ei intrase în componenţa administrativă a unui *territorium militare*, al cărui centru se afla în anonimul *pagus* roman de la Răcari. Comandantul garnizoanei castrului de la Răcari, un *praepositus,* era acela ce

[25] Pârvan, *op. cit.*, p. 276 şi urm. Pe baza acestui enigmatic Σ, N. Gostar, *SCIV, V*, 1954, p. 607 presupune existenţa la Răcari a unei localităţi cu denumirea de *Saldae*, necunoscută în alte izvoare. C. Daicoviciu, *Atti del terzo Congr. Intern. di epigrafia*, Roma, 1959, p. 194, citeşte greşit : *n[umerus] M[aurorum] E[lectorum].* Este unanim admis că *numeri* îşi indicau prin a treia literă de pe ştampilele abreviate — locul lor de garnizoană ; cf. recent M. P. Speidel, în *Dacia*, N.S., XVII, 1973, p. 169—177.

www.dacoromanica.ro

conducea cu ajutorul unor *magistri,* adică primari de sate, întreaga viață economică și administrativă din teritoriul care-i fusese încredințat pentru pază. Circumscripția sa militară și administrativă se învecina cu teritoriile de alt caracter, ale căror centre se aflau la Drobeta, Aquae, Romula-Malva și Sucidava[26].

Viața în Pelendava daco-romană continuă intens și după evacuarea aureliană. Considerăm însă că Pelendava secolelor II—III e.n. constituie cel mai vechi fundament al impetuoasei dezvoltări industriale și culturale ale Craiovei socialiste de azi.

[26] D. Tudor, *Orașe, tîrguri și sate în Dacia romană*, București, 1968, p. 309—342.

www.dacoromanica.ro

RÉSUMÉ

L'auteur étudie à partir de la Colonne trajane (les scènes numérotées par Cichorius CI—CXI) l'itinéraire suivi par l'empereur au commencement de sa campagne contre les Daces des années 105—106. Depuis Drobeta, le point de départ de Trajan et jusque dans les défilés des rivières Jiu et Olt, l'auteur propose des localisations topographiques et hydrographiques pour les-dites scènes.

Donc, la scène CI (fig. 1) est consacrée à la colonne guerrière en marche (encore loin de l'ennemi), conduite par l'empereur, après avoir quitté Drobeta. La colonne fera halte dans deux camps, l'un de plan circulaire, l'autre quadrilatère, sis près d'un cours d'eau (s. CII=fig. 2). On retrouvera plusieurs fois par la suite la fortification circulaire (s. CIII=fig. 2 s. CVII=fig. 5 ct. fig. 11), alors que celle quadrilatère ne reparaîtra qu'une seule fois (s. CV=fig. 4). Il s'agit de la localité où a dû se faire „la déclaration de guerre" officielle, par un *lustratio exercitus* (s. CIII=fig. 2) et l'*adlocutio imperatoris* (s. CIV=fig. 3), complétée par une séance du „conseil de guerre" (s. CV= =fig. 4).

www.dacoromanica.ro

Juste ensuite, devant le camp circulaire, d'où sont chargés les bagages, deux colonnes d'avant-garde sont formées, l'une commandée par l'empereur et l'autre par un officier supérieur (s. CVI= =fig. 4—5). Les deux colonnes traversent un pont gardé par une sentinelle et l'on voit un soldat puiser de l'eau dans la rivière (s. CVII=fig. 5). Sur la rive gauche de celle-ci apparaît une agglomération dace inhabitée. Les deux colonnes poursuivent leur marche (sur deux registres séparés par une saillie), l'une au pas, sans son équipement guerrier (le registre supérieur), l'autre avec les légionnaires et les auxiliaires sous les armes, prêts au combat (s. CIX=fig. 6). Sous la conduite de Trajan, la première colonne (registre supérieur) arrive à un camp de tentes (s. CIX=fig. 6). Vient ensuite une scène de moisson : ce sont les soldats romains qui la font (s. CX=fig. 7). La dernière scène qui nous occupe ici est celle montrant l'avant-garde romaine sous les murs d'une citadelle dace (s. CXI=fig. 7).

Selon l'auteur, la première halte importante (après avoir quitté Drobeta), Trajan a dû la faire sur la rive droite du Jiu, où des troupes nombreuses étaient concentrées, venues du Danube, en remontant les cours du Jiu et de l'Olt (Bistreţ, Islaz, Slăveni, Romula Malva-Sucidava). Si durant cette étape l'empereur ne semble se soucier de rien, c'est que toute région d'Olténie et de Valachie se trouvait sous le contrôle romain depuis l'année 102 de n.é. De là le caractère „pacifique" de ces scènes par rapport à celles illustrant le début de la première guerre dacique, quand la cérémonie de la déclaration de guerre officielle a lieu immediatement après la traversée du Danube étant suivie par une marche sous les armes (s. VI—IX) aux aguets.

www.dacoromanica.ro

La même cérémonie sera organisée lors de la seconde guerre après une marche sans histoire, dans une localité représentée par deux fortifications, l'une circulaire et l'autre quadrilatère, situées près d'une rivière importante, sur laquelle on avait jeté un pont vers une agglomération civile. Ces deux fortifications reparaîtront, comme on l'a déjà vu, l'une trois fois, l'autre deux fois. Les recherches en terrain de l'auteur l'ont amené à localiser ces fortifications comme suit : à Cărpiniș—Cîrligei (fig. 8) la forteresse de terre circulaire (à l'origine, ses axes mesurant environ 1 000×700 m.) et, dans le voisinage, à Jidovii (fig. 9) celle de plan quadrilatère. Toutes les deux étaient sises sur la rive droite du Jiu et faisaient partie de l'ensemble de fortifications Pelendava-Craiova. Comme la halte des troupes romaines dans ces citadelles daciques devaient connaître une brève échéance, on s'était borné à les aménager en tant que *castra aestiva*. De l'autre côté de la rivière, mais à leur hauteur, se trouvait l'emplacement de l'agglomération civile de Pelendava, l'actuelle ville de Craiova (fig. 11). Une fois traversé le pont sur le Jiu, une colonne, commandée par un officier supérieur (s. CVII=fig. 5) remonta la rivière vers le col de Surduc, cependant que l'empereur conduisait sa colonne vers la vallée de l'Olt. Il devait lui faire une halte plus longue à Buridava (Stolniceni, dépt de Vîlcea). En effet, les dernières fouilles archéologiques attestent la présence à cet endroit d'une garnison du gouverneur de la Mésie inférieure. D'autre part, la présence de Trajan en ces lieux est confirmée par le toponyme *Castra Traiana*.

Il est impossible que la scène de la moisson (s. CX=fig. 7) se soit passée dans la région dite „Țara Bîrsei" (Cichorius), ni même dans la vallée du Hațeg et du Mureș, (Gostar) car ces contrées

www.dacoromanica.ro

étaient encore sous le contrôle de Décébale ; du reste, par là, on moissonnait le blé vers la fin du mois de juillet. Aussi, l'auteur incline-t-il à considérer comme lieux de cette moisson les plaines de Dolj et de Romanați, où cette opération peut s'effectuer dès le mois de juin.

Suivant l'interprétation de l'auteur, les onze scènes de la Colonne trajane s'ordonnent en accord avec la logique topographique et historique. Toujours selon l'avis de l'auteur, elles ont dû s'inspirer d'une source écrite, fort probablement les *Commentaires* des guerres daciques rédigés par Trajan.

A en juger d'après les résultats des fouilles archéologiques, la Pelendava dace poussait ses citadelles jusque sur la rive droite du Jiu, cependant que son centre civil s'était développé dans la terresse occidentale de l'Olt, sur l'actuel emplacement de la ville de Craiova. Lors de l'organisation militaire et administrative de la Dacie en tant que province romaine, Pelendava s'est vue dotée d'un camp de pierre, dont les vestiges (anéantis à présent par les eaux du Jiu) étaient encore visibles pendant la première moitié du siècle dernier, dans le voisinage du couvent de Bucovăț. Les briques romaines estampées de la région de Craiova attestent le fait que ce camp avait été bâti et qu'il était gardé par un détachement romain *(numerus Maurorum)* envoyé là par le camp de Răcari. Quant à l'agglomération civile de la Pelendava romaine, il n'en reste de nos jours que des *membra disiecta* (tronçons de maçonnerie, briques, tuiles, poterie, sépultures, monnaies, etc.). En effet, la ville moderne de Craiova a effacé les vestiges du passé.

www.dacoromanica.ro

CUPRINS

I. Pelendava — Craiova pe columna lui Traian și în epoca Imperiului roman. 5

II. Pelendava sub dominația romană . 46

Résumé 57

Redactor : ION RUSU ȘIRIANU
Tehnoredactor : MARILENA BUTEICĂ

Bun de tipar : 21.IV.1980
Coli de tipar : 2,50+6 planșe
Craiova, 1980

Intreprinderea poligrafică „Oltenia",
Str. Mihai Viteazul nr. 4, Craiova
Comanda nr. 59

www.dacoromanica.ro

LISTA ILUSTRAȚIILOR

Fig. 1. Columna lui Traian. *Scenele CI—CII.* Coloana condusă de Traian de la Drobeta la Pelendava.

Fig. 2. Columna lui Traian. *Scenele CII—CIII.* Întîmpinarea lui Traian la Pelendava (CII) și *lustratio exercitus* (CIII).

Fig. 3. Columna Traiana. *Scena CIV. Adlocutio imperatoris.*

Fig. 4. Columna Traiană. *Scenele CV—CVI.* Consiliul de război (CV) și formarea celor două coloane (CVI).

Fig. 5. Columna Traiană. *Scenele CVI—CVII.* Cele două coloane încarcă bagajele, trec podul peste Jiv și ajung în Pelendava civilă.

Fig. 6. Columna Traiană. *Scena CIX.* Marșul celor două coloane.

Fig. 7. Columna Traiană. *Scenele CX—CXI.* Recoltarea grîului (CX) și contactul cu inamicul (CXI).

Fig. 8. Cetatea dacică de la Cîrligei-Cărpiniș (după Oct. Toropu).

Fig. 9. Cetatea dacică de la Jidovii-Bucovăț (după P. Polonic — 1894)

Fig. 10. Înaintarea coloanelor armatei romane pe teritoriul Olteniei în iunie—iulie 105 e.n.

Fig. 11. Pelendava pe Columna lui Traian: cetatea dacică de la Cîrligei-Cărpiniș și așezarea civilă de la Craiova.

www.dacoromanica.ro

Fig. 1

www.dacoromanica.ro

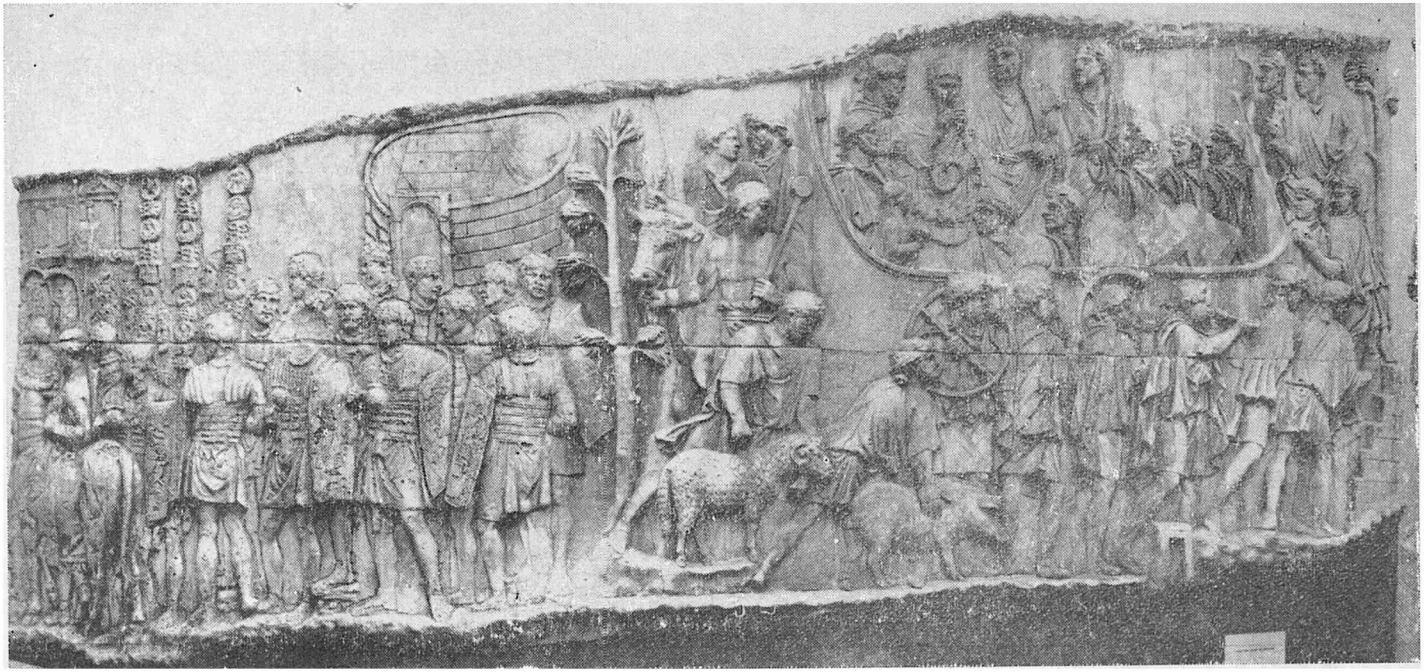

Fig. 2

www.dacoromanica.ro

Fig. 3

www.dacoromanica.ro

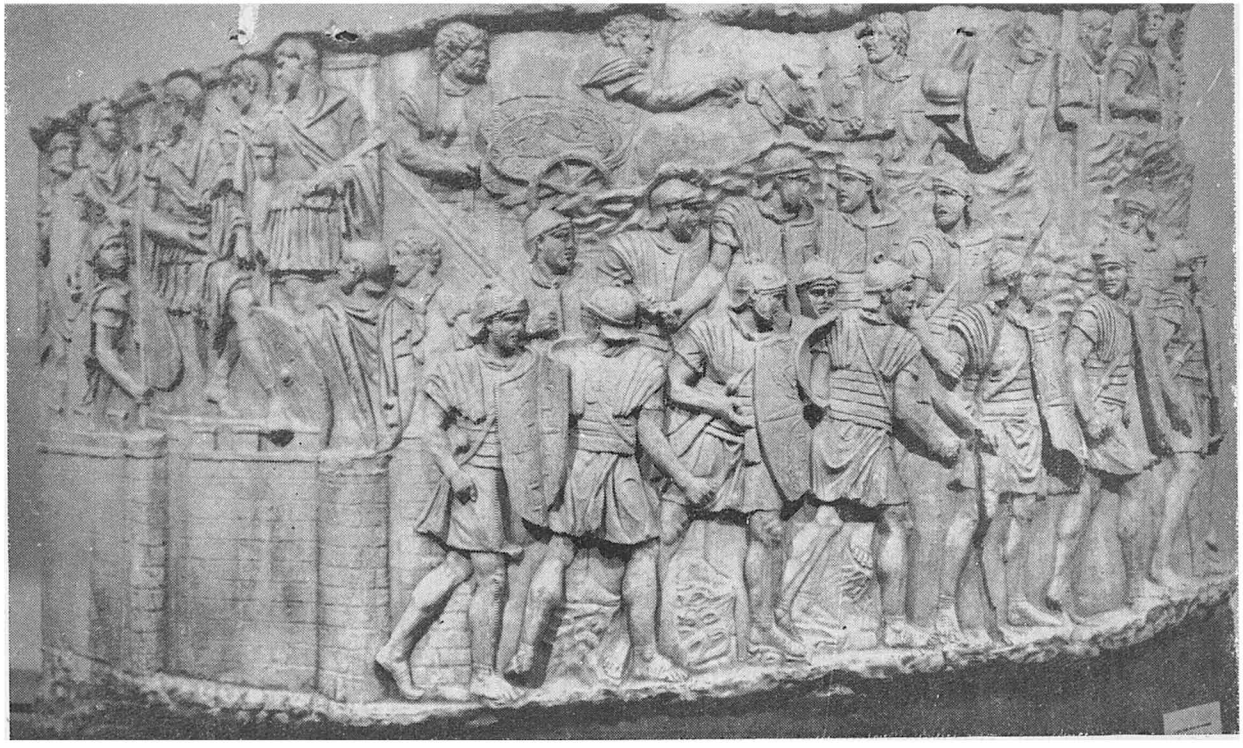

Fig. 4

www.dacoromanica.ro

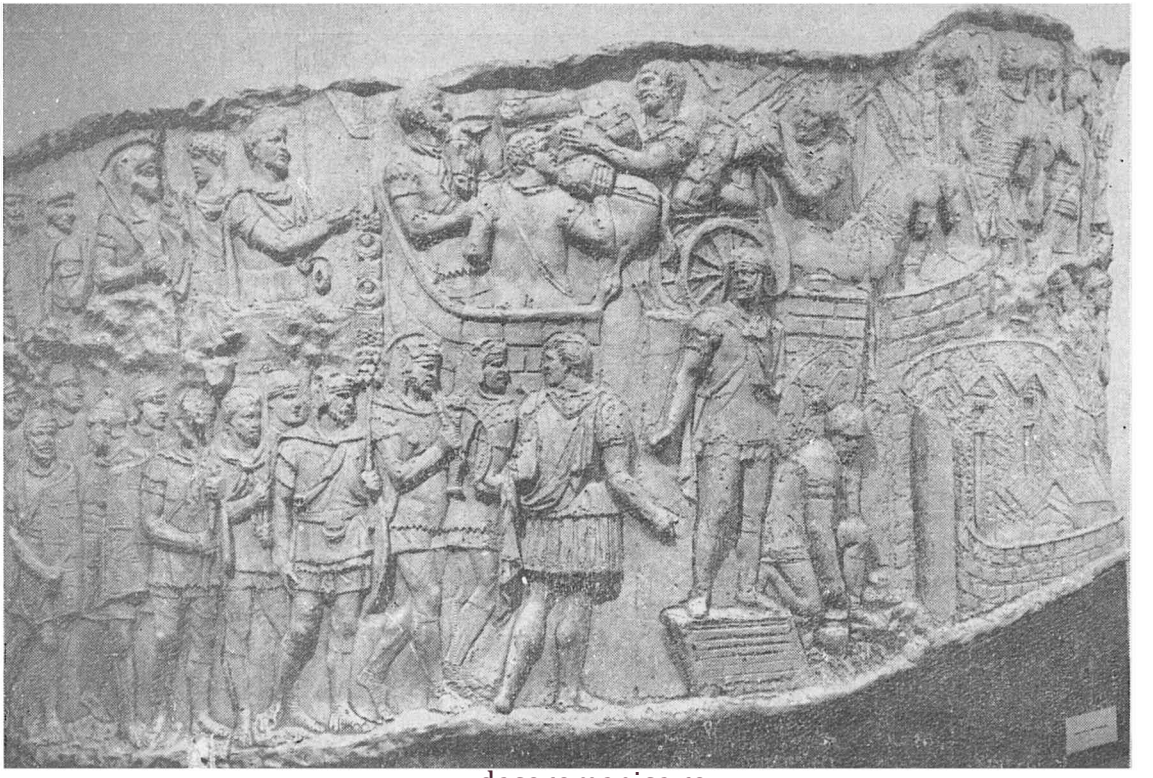

Fig. 5

www.dacoromanica.ro

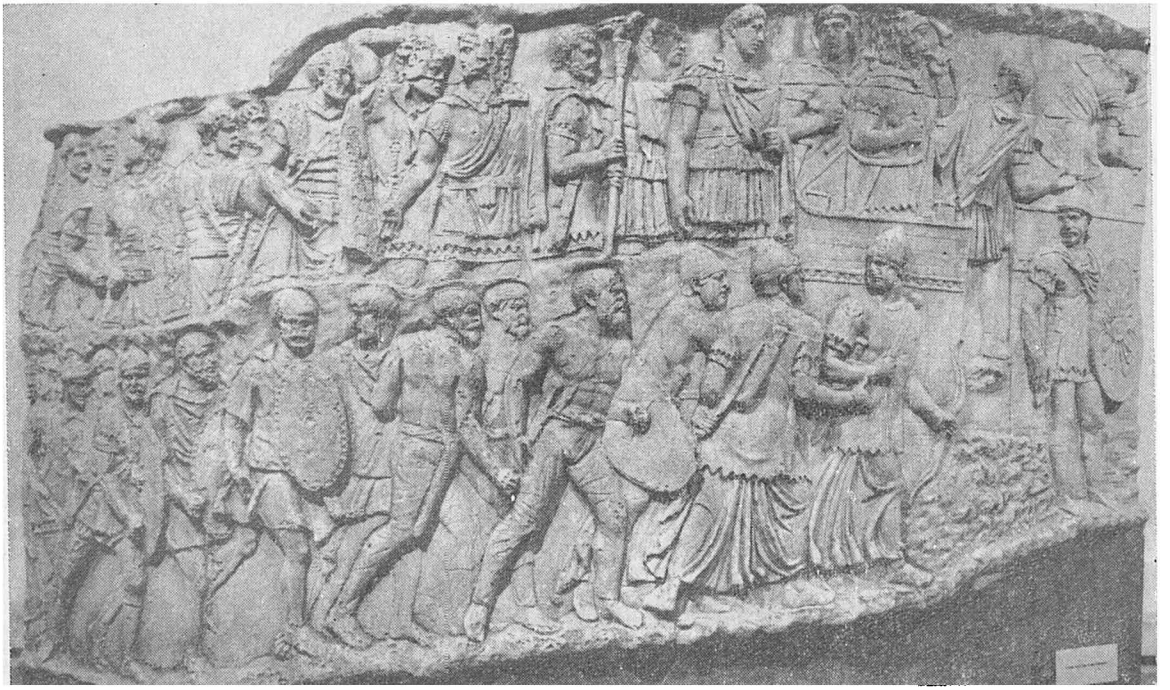

Fig. 6

www.dacoromanica.ro

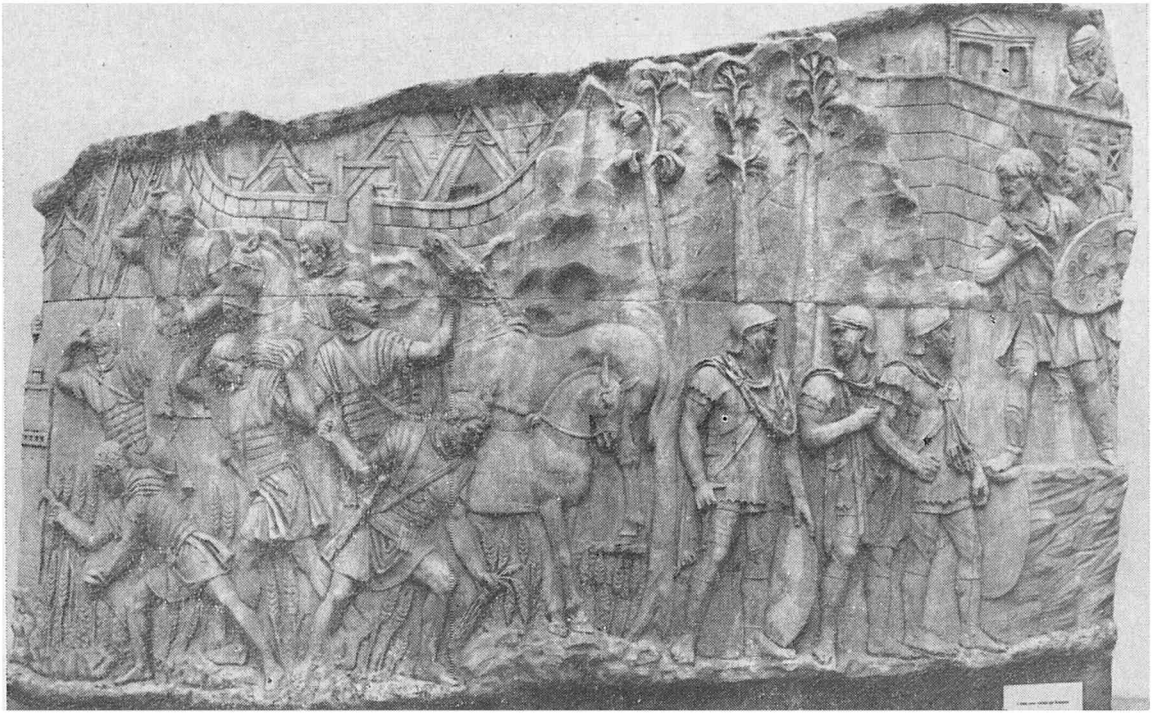

Fig. 7

www.dacoromanica.ro

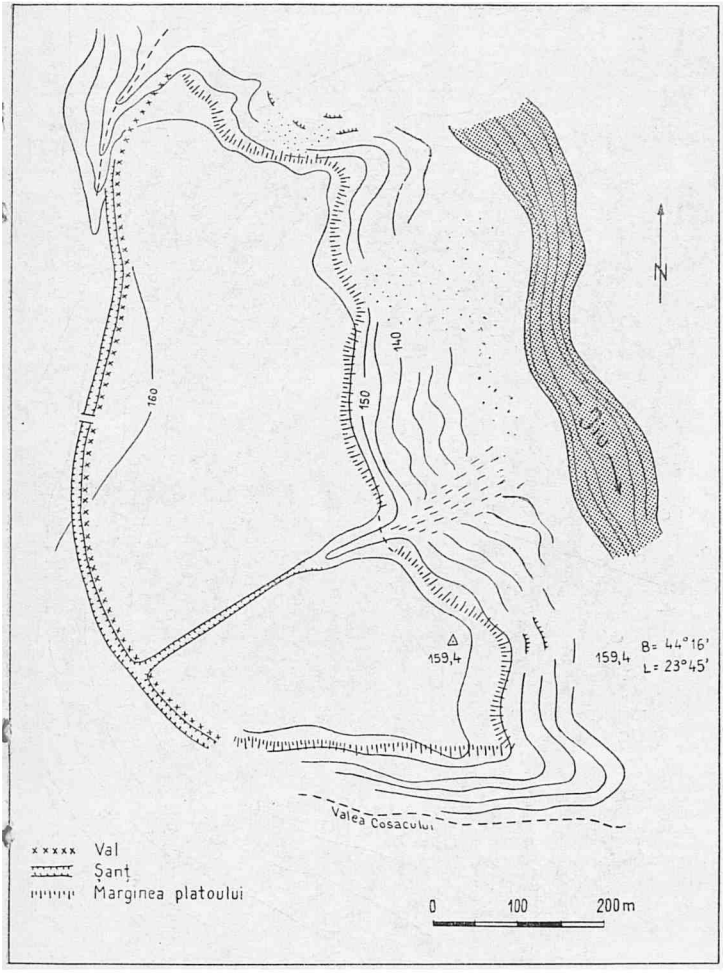

Fig. 8

www.dacoromanica.ro

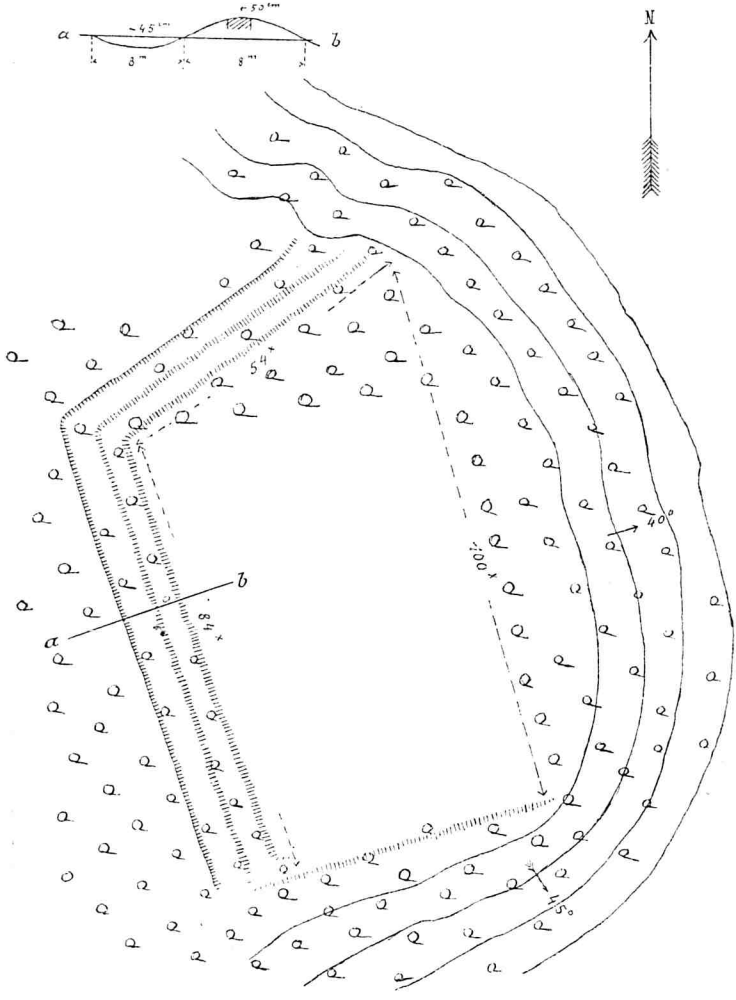

Fig. 9

www.dacoromanica.ro

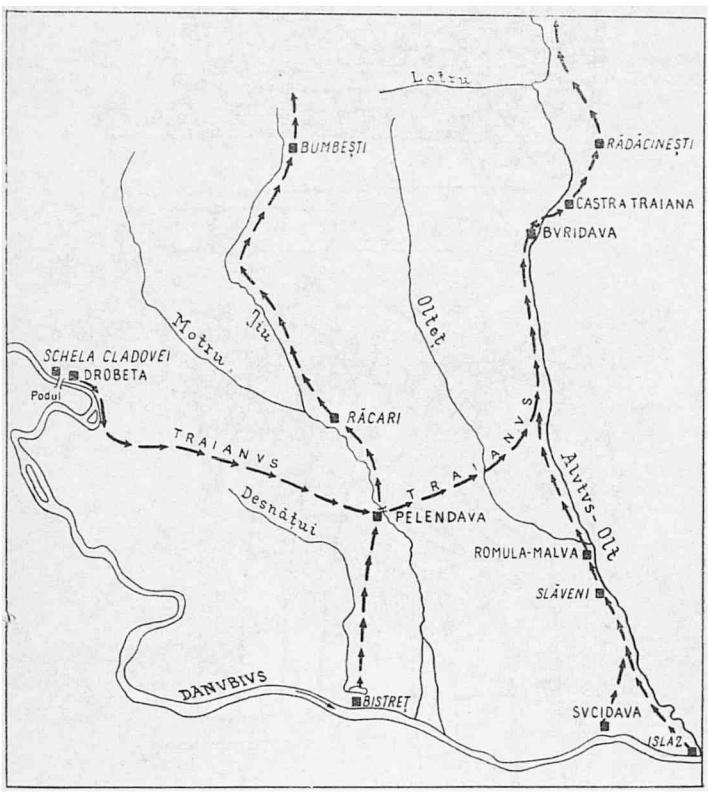

Fig. 10

www.dacoromanica.ro

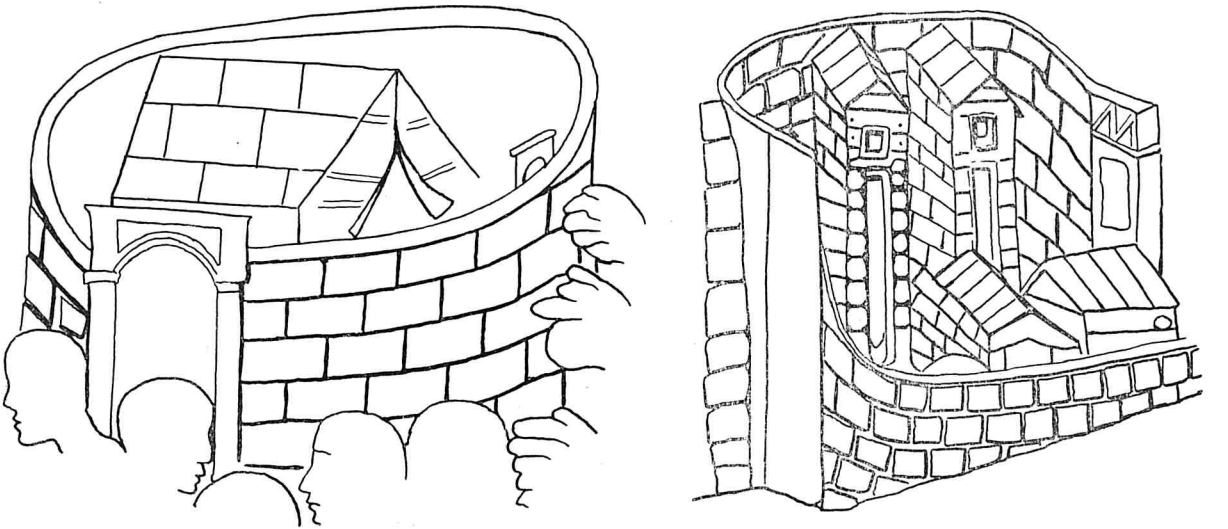

Fig. 11

www.dacoromanica.ro

SCRISUL ROMÂNESC

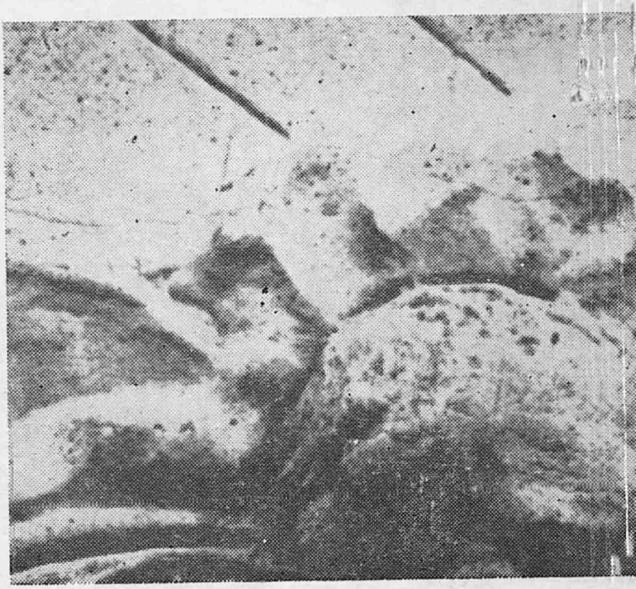

Lei 3,25
www.dacoromanica.ro